

หลักสูตรวิชาวินัย ธรรมศึกษาชั้นเอก เรื่อง กรรมบถ

เรื่อง

หน้า

เนื้อหา

บทนำ.....	๓
กรรมบถ.....	๔
อกุศลกรรมบถ ๑๐.....	๔
อธิบายอกุศลกรรมบถ โดยอาการ ๕.....	๔
พยายาม.....	๕
ปาณาติบาต.....	๖
โทษของปาณาติบาต.....	๖
อทินนาทาน.....	๗
โทษของอทินนาทาน.....	๗
กาเมสุมิฉฉาจาร.....	๘
โทษของกาเมสุมิฉฉาจาร.....	๘
กายกรรมเป็นไปในทวาร ๒.....	๘
มุสาวาท.....	๘
โทษของมุสาวาท.....	๑๐
ปิสฺนวาจา.....	๑๐
โทษของปิสฺนวาจา.....	๑๐
ผรุสวาจา.....	๑๑
โทษของผรุสวาจา.....	๑๑
สัมผัปปลาปะ.....	๑๒
โทษของสัมผัปปลาปะ.....	๑๓
วจีกรรมเป็นไปในทวาร ๒.....	๑๓
พยายาม.....	๑๕
มิจฉาทิฎฐิ.....	๑๖
โทษของมิจฉาทิฎฐิ.....	๑๗
มโนกรรมเป็นไปในทวาร ๓.....	๑๘
โทษของอกุศลกรรมบถ ๑๐.....	๑๘
พฤติกรรมที่เป็นบาป ๔ อย่าง.....	๑๙
กุศลกรรมบถ ๑๐.....	๒๐
ธรรมจริยาและสมจริยา ทางวาจามี ๔ คือ.....	๒๑
ธรรมจริยาและสมจริยา ทางใจมี ๓ อย่าง คือ.....	๒๑
อุปนิสสัยมี ๓ อย่าง.....	๒๓
อธิบายกุศลกรรมบถ ๑๐ โดยอาการ ๕.....	๒๔
อานิสงส์ของกุศลกรรมบถ ๑๐.....	๒๕

สรุปคุณธรรมบถ.....	๒๖
พฤติกรรมที่เป็นบุญ ๔ อย่าง.....	๒๘
คนดียิ่งกว่าคนดี.....	๒๘

บทนำ

ชีวิตของมนุษย์เริ่มเดินทางออกไปจากความเกิด เดินไปตามเส้นทางแห่งกรรม มุ่งหน้าสู่จุดหมายปลายทางคือความดับได้แก่ความตาย ตรงกับพระพุทธพจน์ว่า สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม กรรมนั้นมี ๒ อย่าง คือ ๑. กรรมดี เรียกว่า กุศลกรรมหรือบุญ ๒. กรรมชั่ว เรียกว่า อกุศลกรรมหรือบาป กุศลกรรมและอกุศลกรรมทั้ง ๒ อย่างนี้เอง ที่ทำให้มนุษย์แตกต่างกัน โดยมีฐานะที่สูงหรือต่ำ ดีหรือชั่ว เป็นต้น ตามพระพุทธพจน์ว่า กรรมย่อมจำแนกสัตว์ให้เลวและประณีต แตกต่างกันไป

กรรมดีนำผู้ทำไปสู่สุคติ คือไปสู่สถานที่ดี ต่อจากนั้นก็ช่วยคุ้มครองรักษาผู้นั้นให้พ้นจากภัยอันตรายและอุปสรรคต่าง ๆ พร้อมกับช่วยผลักดันวิถีชีวิตของเขาให้มีความเจริญรุ่งเรือง มีความก้าวหน้า และทำให้จิตใจมีความร่มเย็นเป็นสุข แม้ในสภาพที่คนอื่นเขาอาจรู้สึกเป็นทุกข์

ส่วนกรรมชั่ว นำผู้ทำไปสู่ทุคติ คือไปสู่สถานที่ชั่ว หรือนำภัยอันตรายและอุปสรรคต่าง ๆ มาสู่ชีวิต ทั้งทำให้จิตใจมีความเศร้าหมอง เร่าร้อนและเป็นทุกข์แม้ในสภาพที่ไม่น่าจะเป็นทุกข์ สำหรับผู้ที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์

เส้นทางแห่งกรรมดี อันจะนำไปสู่สุคติ คือสถานะที่ดี เรียกว่า กุศลกรรมบถ มี ๑๐ อย่าง คือ เว้นจากการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ ๗ อย่างนี้เรียกว่า สีลสมบัติ ความไม่โลภอยากได้ของผู้อื่น ความไม่คิดร้ายทำลายใคร ๒ อย่างนี้เรียกว่า จิตตสมบัติ ความเห็นชอบตามทำนองคลองธรรม คือไม่คัดค้าน ไม่ลบล้าง ไม่ทำลาย สิ่งที่ดีบรูชมืองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นต้นสอนไว้ เรียกว่า ทิณฺฐิสมบัติ ผู้มีศีลสมบัติ จิตตสมบัติ และทิณฺฐิสมบัติย่อมได้มนุษย์สมบัติ สวรรคสมบัติ และนิพพานสมบัติอย่างแน่นอน

ส่วนเส้นทางแห่งกรรมชั่ว อันจะนำไปสู่ทุคติ คือสถานะที่ชั่ว เรียกว่าอกุศลกรรมบถ มี ๑๐ อย่าง ตรงกันข้ามกับกุศลกรรมบถ คือ การฆ่าสัตว์ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ ๗ อย่างนี้ เรียกว่า สีลวิบัติ ความโลภอยากได้ของผู้อื่น ความคิดร้ายทำลายผู้อื่น ๒ อย่างนี้ เรียกว่า จิตตวิบัติ ความเห็นผิดจากทำนองคลองธรรม คือ การปฏิเสธ การลบล้างทำลายสิ่งที่ดีบรูชมืองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นต้นสอนไว้ เรียกว่า ทิณฺฐิวิบัติ บุคคลผู้ประกอบด้วยวิบัติ ๓ ประการนี้ ย่อมประสบกับคติวิบัติ คือ ไปเป็นสัตว์ดิรัจฉาน เปเรต สัตว์นรก และอสุรกาย

หนังสือเล่มนี้ จะแสดงกรรมบถทั้ง ๒ อย่าง โดยแสดงอกุศลกรรมบถ ซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องงดเว้นก่อนแล้วจึงแสดงกุศลกรรมบถ ซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องประพฤติปฏิบัติสำหรับสาธุชนทั่วไป เปรียบเหมือนการแต่งกาย อันดับแรกต้องอาบน้ำชำระร่างกายให้สะอาดเสียก่อน ต่อจากนั้นจึงหาเสื้อผ้าเครื่องประดับที่สวยงามมาสวมใส่ จึงจะเกิดความงามที่สมบูรณ์ หวังว่า หนังสือเล่มนี้คงจะให้ความรู้ ความเข้าใจหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา แล้วนำไปสู่การปฏิบัติธรรมตามสมควรแก่ชาติวุฒิ วัยวุฒิ และคุณวุฒิของผู้ศึกษาที่ได้มองเห็นโทษและคุณอย่างถ่องแท้แล้ว

กรรมบถ

พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาที่สอนเรื่องกรรมว่า สัตว์ทั้งหลายล้วนเป็นไปตามกรรม หมายความว่า กรรมนั้นสามารถที่จะทำให้สัตว์โดยเฉพาะมนุษย์เรากลายเป็นอะไรก็ได้ คือทำให้ไปสู่ทุกคติ ได้แก่ ไปเกิดเป็นสัตว์ดิรัจฉาน เป็นเปรต เป็นสัตว์นรก เป็นอสุรกายก็ได้ ทำให้ไปสู่สุคติคือ ไปเกิดเป็นมนุษย์ เทวดา พรหม จนถึงเป็นพระอรหันต์ก็ได้

ดังนั้น เรื่องของกรรมจึงเป็นเรื่องที่พุทธศาสนิกชนจำเป็นต้องศึกษาให้มีความรู้ความเข้าใจเพื่อจะได้พัฒนาตนเองให้พ้นจากทุกคติ และดำเนินไปสู่สุคติซึ่งเป็นสิ่งที่ทุกคนต่างปรารถนา กรรมที่จะนำไปสู่ทุกคติ และสุคตินั้น ทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า กรรมบถ โดยแบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ ที่นำไปสู่ทุกคติ เรียกว่า กุศลกรรมบถ และที่นำไปสู่สุคติ เรียกว่า กุศลกรรมบถ

อกุศลกรรมบถ ๑๐

- ๑. ปาณาติบาต   ทำชีวิตสัตว์ให้ตกลง   คือฆ่าสัตว์
  - ๒. อทินนาทาน   ถูเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้   ด้วยอาการแห่งขโมย
  - ๓. กาเมสุมิฉฉาจาร   ประพฤติผิดในกาม
- ทั้ง ๓ นี้ จัดเป็นกายกรรม เพราะเกิดขึ้นทางกายทวารโดยมาก
- ๔. มุสาวาท   พูดเท็จ
  - ๕. ปิสุณวาจา   พูดส่อเสียด
  - ๖. ผรุสวาจา   พูดคำหยาบ
  - ๗. สัมผัสปลาปะ   พูดเพ้อเจ้อ
- ทั้ง ๔ นี้ จัดเป็นวจีกรรม เพราะเกิดขึ้นทางวจีทวารโดยมาก
- ๘. อภิชฌา   โลภอยากได้ของเขา
  - ๙. พยาบาท   ปองร้ายเขา
  - ๑๐. มิจฉาทิฎฐิ   เห็นผิดจากคลองธรรม
- ทั้ง ๓ นี้ จัดเป็นมโนกรรม เพราะเกิดขึ้นทางโนทวารโดยมาก

อธิบายอกุศลกรรมบถ โดยอาการ ๕

๑. โดยธรรม คือ โดยสภาวะธรรม

กรรมบถ ๗ คือ กายกรรม ๓ และวจีกรรม ๔ โดยสภาวะธรรม ได้แก่ เจตนา อธิบายว่า ต้องมีเจตนาในการทำ การพูด จึงจะเป็นกรรมบถได้ ถ้าไม่มีเจตนาไม่เป็นกรรมบถ ส่วนมโนกรรม ๓ มีอภิชฌา เป็นต้น เกิดร่วมกับเจตนา จึงจะเป็นมโนกรรมได้ มีแต่เฉพาะอย่างใดอย่างหนึ่ง ไม่จัดเป็นมโนกรรม

๒. โดยโกฏฐาสะ คือ โดยเป็นส่วนแห่งธรรมต่าง ๆ

อกุศลกรรมบถ ๘ คือ กายกรรม ๓ วจีกรรม ๔ มิจฉาทิฎฐิ ๑ เป็นกรรมบถอย่างเดียว ไม่เป็นมูลคือรากเหง้าแห่งอกุศลเหล่านี้ ส่วนอภิชฌา ได้แก่ โลภะ พยาบาท ได้แก่ โทสะ ดังนั้น ทั้ง ๒ อย่างนี้เป็นทั้งอกุศลกรรมบถ เป็นทั้งมูลคือรากเหง้าของอกุศลเหล่านี้ด้วย

๓. โดยอารมณ์ คือ สิ่งที่เราเข้าไปยึดแล้ว เป็นเหตุให้ทำกรรมนั้น ๆ

ปาณาติบาต มีสังขารคือชีวิตของสัตว์เป็นอารมณ์ หมายความว่า การฆ่าสัตว์ เป็นการทำลายชีวิตของผู้อื่น ถ้าทำลายสิ่งไม่มีชีวิต ก็ไม่จัดเป็นการฆ่าสัตว์

อทินนาทาน มีสัตว์หรือสังขารเป็นอารมณ์ หมายความว่า สิ่งที่ถูกลักขโมยนั้นอาจเป็นมนุษย์ สัตว์ หรือสิ่งของก็ได้

กาเมสุมิฉฉาจาร มีสังขารคือผัสสะเป็นอารมณ์ หมายความว่า กาเมสุมิฉฉาจาร จะสำเร็จได้ต้องมี การสัมผัสทางกาย

มุสสาวาท ปิสฺสนวจา และสัสมัปปลาปะ มีสัตว์หรือสังขารเป็นอารมณ์ หมายความว่า เรื่องที่พูด เท็จ พูดส่อเสียด และพูดเพื่อเจ้านั้น อาจเป็นเรื่องของคนสัตว์ หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ก็ได้

ผรุสวจา มีสัตว์เป็นอารมณ์ หมายความว่า การพูดคำหยาบนั้น ต้องพูดกับผู้ที่เข้าใจความหมาย เท่านั้น จึงจัดเป็นกรรมบถ ถ้าพูดกับผู้ที่ไม่เข้าใจ ไม่จัดเป็นกรรมบถ

อภิขมา มีสัตว์และสังขารเป็นอารมณ์ หมายความว่า สิ่งในโลกอยากได้นั้น เป็นมนุษย์ สัตว์ หรือ สิ่งของก็ได้

พยาบาท มีสัตว์เป็นอารมณ์ หมายความว่า การปองร้ายที่จัดเป็นพยาบาทนั้น ต้องปองร้ายมนุษย์ หรือสัตว์ทั้งหลายเท่านั้น

มิฉฉาทิฏฐิ มีสังขารคือธรรมอันเป็นไปในภูมิ ๓ เป็นอารมณ์ ได้แก่ กามาวจรภูมิ รูปาวจรภูมิ และอรุปาวจรภูมิ หมายความว่า ความเห็นที่จัดเป็นมิฉฉาทิฏฐินั้น ต้องเห็นผิดไปจากความเป็นจริง เช่น โลกอื่นไม่มี บาปไม่มี บุญไม่มี เห็นสิ่งที่ไม่เที่ยง ว่าเป็นของเที่ยง เป็นต้น

๔. โดยเวทนา คือ เวทนา ๓ อย่าง ได้แก่ สุขเวทนา ๑ ทุกขเวทนา ๑ อุเบกขาเวทนา ๑

ปาณาติบาต มีทุกขเวทนาอย่างเดียว หมายความว่า ในขณะที่ฆ่าสัตว์ จิตใจของผู้กระทำ ย่อม ประกอบด้วยความโกรธ

อทินนาทาน มีเวทนา ๓ หมายความว่า ในขณะที่ลักทรัพย์ จิตใจของผู้ลักขโมย อาจจะมีมีความสุข ความทุกข์ หรือรู้สึกเฉย ๆ ก็ได้

กาเมสุมิฉฉาจาร มีเวทนา ๒ คือ สุขเวทนากับอุเบกขาเวทนา หมายความว่า จิตใจของผู้กำลัง ประพฤติผิดในกามนั้น มีแต่ความสุข หรือรู้สึกเฉย ๆ เท่านั้น

มุสสาวาท ปิสฺสนวจา และสัสมัปปลาปะ มีเวทนา ๓ หมายความว่า ในขณะที่พูดเท็จ พูดส่อเสียด หรือพูดเพื่อเจ้านั้น จิตใจของผู้พูด อาจมีความรู้สึกดีใจเสียใจ หรือเฉย ๆ ก็ได้

ผรุสวจา มีทุกขเวทนาอย่างเดียว หมายความว่า คำพูดที่จะจัดว่า หยาบคายนั้น ผู้พูดต้องพูด ด้วยจิตที่โกรธ หากพูดด้วยจิตเมตตาปรารถนาดี ไม่จัดเป็นผรุสวจา

อภิขมา มิฉฉาทิฏฐิ มีเวทนา ๒ คือ สุขเวทนากับอุเบกขาเวทนา หมายความว่า ในขณะที่โลก อยากรู้ของผู้อื่น หรือมีความเห็นผิดนั้น จิตใจของผู้นั้น จะมีแต่ความสุข หรือรู้สึกเฉย ๆ ไม่รู้สึกโกรธหรือ เสียใจเลย

พยาบาท มีทุกขเวทนาอย่างเดียว หมายความว่า ในขณะที่ปองร้ายผู้อื่นนั้น จิตใจของผู้ปองร้าย ย่อมมีแต่ความโกรธอย่างเดียว

๕. โดยมุล คือ อกุศลมูล ๓ ได้แก่ โลภมูล ๑ โทสมูล ๑ โมหมูล ๑

ปาณาติบาต มีมุล ๒ คือ โทสมูล โมหมูล

ทินนาทาน มีมุล ๒ คือ โทสมูล โมหมูล หรือ โลภมูล โมหมูล

กาเมสุมิฉฉาจาร มีมุล ๒ คือ โลภมูล โมหมูล

มุสสาวาท ปิสฺสนวจา และสัสมัปปลาปะ มีมุล ๒ คือ โทสมูล โมหมูล หรือ โลภมูล โมหมูล

ผรุสวจา มีมุล ๒ คือ โทสมูล โมหมูล

อภิขมา พยาบาท มีมุล ๑ คือ โมหมูล

มิฉฉาทิฏฐิ มีมุล ๒ คือ โลภมูล โมหมูล

ปาณาติบาต

คำว่า ปาณะ ในคำว่า ปาณาติบาต โดยสมมติสังจะ ได้แก่ สัตว์ โดยปรมัตถสังจะ ได้แก่ ชีวิตินทรีย์ ๒ อย่าง คือ รูปชีวิตินทรีย์ ธรรมชาติที่เป็นใหญ่ในการทำให้รูปมีชีวิตอยู่ได้ และอรูปชีวิตินทรีย์ ธรรมชาติที่เป็นใหญ่ในการทำให้นามธรรม ได้แก่ เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ มีชีวิตอยู่ได้ ชีวิตินทรีย์ทั้งสองนี้ มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน เมื่ออย่างหนึ่งถูกทำลาย อีกอย่างหนึ่งก็ถูกทำลายไปด้วย เจตนาฆ่าของบุคคลผู้รู้ถือว่า สัตว์นั้นมีชีวิต อันเป็นไปทางกายหรือทางวาจา เป็นเหตุให้เกิดความพยายามในการเข้าไปตัดอินทรีย์คือชีวิตทั้ง ๒ นั้น ชื่อว่า ปาณาติบาต

ปาณาติบาต จะสำเร็จเป็นกรรมบถได้ ต้องประกอบด้วยองค์ ๕ คือ

๑. สัตว์มีชีวิต
๒. รู้ว่าสัตว์มีชีวิต
๓. จิตคิดจะฆ่า
๔. พยายามเพื่อจะฆ่า
๕. สัตว์ตายด้วยความพยายามนั้น

ปาณาติบาตนั้น มีโทษมาก เพราะเหตุ ๔ ประการ คือ

๑. สัตว์ใหญ่
๒. สัตว์นั้นมีคุณ
๓. ความพยายามของผู้ฆ่ามีมาก
๔. กิเลสของผู้ฆ่ารุนแรง

ปาณาติบาตที่ตรงกันข้าม ชื่อว่ามีโทษน้อย

โทษของปาณาติบาต

โทษของปาณาติบาต องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงแสดงไว้ในทุจจริตวิปากสูตร อังคุตตรนิกายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ปาณาติบาต อันบุคคลสังเสพ (ทำ) เจริญ (ทำด้วยวิธีการต่าง ๆ) ทำให้มาก (ทำบ่อย ๆ ทำเป็นประจำ) ย่อมทำให้ไปเกิดในนรก ในกำเนิดแห่งสัตว์ดิรัจฉาน ในแดนแห่งเปรต ผลร้ายแห่งปาณาติบาต อย่างเบาที่สุด ย่อมทำให้เป็นผู้มีอายุสั้นแก่ผู้ที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์

พระอรรถกถาจารย์ อธิบายว่า ผู้ทำปาณาติบาตบางคนแม้จะไม่ตกนรก เกิดเป็นสัตว์ดิรัจฉาน หรือเกิดในแดนแห่งเปรตก็ตาม อันกุศลกรรมบางอย่างที่ได้ทำเอาไว้ส่งผลให้ได้มาเกิดเป็นมนุษย์ ก็จะเป็นผู้มีอายุสั้น บางคนพอถือปฏิสนธิในครรภ์มารดา ไม่ทันจะได้ลืมตาดูโลก ก็ตายเสียก่อน หรือบางคนคลอดจากครรภ์มารดามาแล้ว อยู่ได้ไม่นานก็เสียชีวิต ผู้ได้รับผลร้ายจากการทำปาณาติบาตด้วยจิตใจที่อำมหิต พึงเห็นนายโคฆาต ชื่อนันทะ เป็นอุทาหรณ์

เล่ากันมาว่า ในครั้งพุทธกาล ในพระนครสาวัตถี มีชายคนหนึ่ง ชื่อนันทะ มีอาชีพฆ่าโคเอาเนื้อขายเลี้ยงชีพตลอด ๕๕ ปีที่เขาทำอาชีพนี้ ไม่เคยบริจาคทานและรักษาศีลเลย ถ้าขาดเนื้อจะไม่ยอมรับประทานอาหารวันหนึ่ง ในเวลาเย็น เขามอบเนื้อให้ภรรยาเพื่อทำกับข้าว เสร็จแล้วไปอาบน้ำที่ท่าน้ำ บังเอิญเพื่อนของเขาคนหนึ่งมีแขกมาที่บ้าน ไม่มีกับข้าวต้อนรับ จึงไปยังบ้านนายนันทะ พบภรรยาของเขา จึงได้ขอซื้อเนื้อ แต่ไม่มีเนื้อสำหรับขาย มีแต่เนื้อที่เตรียมไว้สำหรับทำกับข้าวตอนเย็น ภรรยาของนายนันทะ จึงไม่ขายให้ เพราะทราบดีว่าถ้าขาดเนื้อแล้ว สามีจะไม่ยอมรับประทานอาหาร แต่ชายผู้นั้นก็ไม่ฟังเสียง ได้ฉวยหยิบเอาเนื้อนั้นไปโดยพลการ

นายนั้นทะกลับมาจากทำน้ำ ภรรยาได้ยกอาหารที่ปราศจากเนื้อมาให้ได้ เล่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นให้ ฟัง เขาไม่ยอมรับประทานอาหาร ฉวยมีดอันคมกริบ เดินเข้าไปหาโคตัวหนึ่ง สอดมือเข้าไปในปาก ดึงลิ้น ออกมาแล้วใช้มีดเชือดจนขาด นำมาให้ภรรยาทำกับข้าว โคตัวนั้นสิ้นใจตายด้วยความเจ็บปวดทรมาน

เมื่อกับข้าวเสร็จแล้ว นายนั้นทะจึงรับประทานอาหาร ทันทีที่เขาใส่ชิ้นเนื้อนั้นเข้าไปในปาก ลิ้นของเขาได้ ขาดตกลงไปในชามข้าว ได้รับผลกระทบทันตาเห็น เพราะการทำปาณาติบาตด้วยจิตใจอันเหี้ยมโหด เลือดไหล ออกจากปาก ร้องครวญครางเสียงเหมือนโค ตายแล้วไปตกนรกอเวจี ๆ

อทินนาทาน

คำว่า อทินนะ ในคำว่า อทินนาทาน หมายถึง ของที่เจ้าของหวงแหนไม่ได้ให้ด้วยกายหรือวาจา จะอยู่ในบ้าน ในป่า ทำตก หรือหลงลืม ก็ตาม

เจตนาอันเป็นเหตุขโมย ของบุคคลผู้รู้ถือว่า เจ้าของหวงแหน อันเป็นไปทางกายหรือทางวาจา ให้ เกิดความพยายามในการถือเอาของนั้น ชื่อว่า อทินนาทาน

อทินนาทาน จะสำเร็จเป็นกรรมบถได้นั้น ต้องประกอบด้วยองค์ ๕ คือ

๑. ขงมีเจ้าของหวง
๒. รู้ว่ามีเจ้าของหวง
๓. จิตคิดจะลัก
๔. พยายามเพื่อจะลัก
๕. ลักมาได้ด้วยความพยายามนั้น

อทินนาทานนั้น มีโทษมาก เพราะเหตุ ๔ ประการ คือ

๑. ขงนั้นเป็นของประณีต หรือมีความสำคัญ
๒. ขงนั้นเป็นของบุคคลผู้มีคุณธรรม
๓. ผู้ลักมีความพยายามมาก
๔. กิเลสของผู้ลักแรงกล้า

อทินนาทานที่ตรงกันข้าม ชื่อว่ามีโทษน้อย

โทษของอทินนาทาน

โทษของอทินนาทาน ทรงแสดงไว้ว่า ตุก่อนภิกษุทั้งหลาย อทินนาทาน อันบุคคลส้องเสพ เจริญ ทำให้มาก ย่อมทำให้เกิดในนรก ในกำเนิดแห่งดิรัจฉาน ในแดนแห่งเปรต ผลร้ายแห่งอทินนาทาน อย่าง เบาที่สุด ย่อมทำทรัพย์สินเงินทองให้พินาศ แก่ผู้ที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์

พระอรธรรคทายาจารย์ อธิบายว่า บุคคลผู้ประพฤติผิดศีลข้ออทินนาทานหากได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ทรัพย์สินเงินทองของเขาก็จะถึงความพินาศย่อยยับไป จนหมดตัวหรือล้มละลาย ส่วนโทษของอทินนาทานที่ เห็นได้ในปัจจุบันทันตา ฟังเห็นพราหมณ์ชื่อสีลวิมังสนะเป็นอุทาหรณ์

ครั้งพุทธกาล ในพระนครสาวัตถี มีพราหมณ์คนหนึ่งชื่อ สีลวิมังสนะ ถึงสรณะ ๓ และรักษาศีล ๕ รับประทานอาหารอยู่กับพระเจ้าโกศล พระราชาพร้อมด้วยข้าราชการใหญ่น้อย ต่างให้ความนับถือพราหมณ์นั้น

เขาคิดว่า ที่คนเขานับถือเรานี้ เขานับถืออะไร ชาติ โคตร สกุล ความรู้ หรือศีลกันแน่ ต้องการ จะทดลอง วันหนึ่ง เมื่อกลับจากที่ทำงาน ได้แอบหยิบเอาเงินของหลวงไปจำนวนหนึ่ง เจ้าหน้าที่การเงินไม่ ว่าอะไร วันที่ ๒ ได้ทำอย่างนั้นอีก ก็ไม่มีใครว่าอะไร วันที่ ๓ จึงหยิบเอาเงินไปกำมือหนึ่ง เจ้าหน้าที่ การเงินโกรธ ร้องตะโกนให้คนช่วยกันจับตัว เมื่อจับตัวได้แล้ว ก็ทุบตีคนละสองสามที แล้วพันนาการไป กราบทูลให้พระราชารับสั่งลงอาญาหลวงแก่เขา

พรหมณ์ทราบชัดว่า ที่คนเขานับถือตนนั้น เพราะการรักษาศีล จึงได้กล่าวว่า เรื่องชาติและชนชั้น เป็นเรื่องไร้สาระ ศีลนี้แหละ สูงที่สุด บุคคลชาติศีลเสียแล้ว วิชาความรู้ก็ไม่มีประโยชน์อะไรเลย

-----□-----

กาเมสุมิจฉาจาร

คำว่า กาม ในคำว่า กาเมสุมิจฉาจาร ได้แก่ เมถุนสมาจาร ๒ อย่าง คือ สหการสันโดษ ความพอใจในเฉพาะคู่ครองของตน ๑ ประการคมนะ การละเมิดคู่ครองคนอื่น ๑ ส่วนความผิดที่จัดเป็นกาเมสุมิจฉาจารนั้น ได้แก่ ความผิดที่เกิดขึ้นเพราะนอกใจคู่ครองของตน และละเมิดคู่ครองของคนอื่น เจตนาที่ล่วงละเมิดฐานะที่ตนไม่ควรละเมิด อันเป็นไปทางกายทวาร โดยประสงค์อสังกรรม ชื่อว่า กาเมสุมิจฉาจาร

กาเมสุมิจฉาจาร จะสำเร็จเป็นกรรมบถได้นั้น ต้องประกอบด้วยองค์ ๔ คือ

๑. วัตถุที่จะพึงประพฤติล่วง
๒. จิตคิดจะเสพในวัตถุที่พึงประพฤติล่วงนั้น
๓. พยายามในอันจะเสพ
๔. มีความยินดี

กาเมสุมิจฉาจาร มีโทษมาก เพราะเหตุ ๔ ประการ คือ

๑. กระทำในบุคคลผู้มีคุณธรรม
๒. เป็นการข่มขืนใจ
๓. มีความพยายามมาก
๔. มีกิเลสแรงกล้า

กาเมสุมิจฉาจารที่ตรงกันข้าม ชื่อว่ามีโทษน้อย

โทษของกาเมสุมิจฉาจาร

โทษของกาเมสุมิจฉาจาร ทรงแสดงไว้ว่า ดูก่อนกิกษุทั้งหลาย กาเมสุมิจฉาจาร อันบุคคลส้องเสพ เจริญ ทำให้มาก ย่อมทำให้ไปเกิดในนรก ในกำเนิดแห่งดิรัจฉาน ในแดนแห่งเปรต ผลร้ายแห่งกาเมสุมิจฉาจารอย่างเบาที่สุด ย่อมทำให้เป็นผู้มีศัตรูคู่แวมมาก เมื่อได้เกิดมาเป็นมนุษย์ พระอรธรรถถาจารย์ อธิบายว่า ผู้ประพฤติผิดในกาม ถึงแม้จะไม่ตกนรกเป็นต้นนั้น หากได้เกิดเป็นมนุษย์อีก ก็จะเป็นคนมีศัตรูมาก คือ ใครพบเขาย่อมเกิดการจ้องเเวร (ไม่ชอบหน้า) หรือถึงขั้นทำร้าย ทั้งที่ไม่ได้ทำผิดอะไรแก่เขา

ส่วนโทษของกาเมสุมิจฉาจารที่เห็นได้ในปัจจุบันทันตา พึงเห็นหญิงสาวคนหนึ่ง ที่คิดนอกใจสามีเป็น อุทาหรณ์ ครั้งตีกดาบรर्थ ได้มีชายหนุ่มชาวพาราณสีคนหนึ่ง นามว่าจุนทรนคคหบัณฑิต เรียนวิชากับ อาจารย์ทิวาปาโมกข์ที่เมืองตักกสิลา เขาเป็นชายหนุ่มหน้าตาดี มีความประพฤติเรียบร้อย เรียนเก่ง เป็นที่รักใคร่ของอาจารย์ เมื่อเรียนศิลปวิทยาจบแล้ว จึงลาอาจารย์กลับบ้าน อาจารย์ได้ยกลูกสาวคนหนึ่งให้เป็น ภรรยา ในระหว่างทาง ได้เกิดการต่อสู้กับพวกโจรด้วยมือเปล่า บอกให้ภรรยานำดาบมาให้ แต่ภรรยากลับ เกิดความรักในตัวโจรที่ตนเพิ่งจะพบเห็นเดี๋ยวนั้นเอง จึงส่งดาบไปให้โจร ฆ่าชายหนุ่มตาย โจรพานางไปถึงแม่น้ำสายหนึ่ง คิดว่า หญิงคนนี้พบชายอื่นเข้า คงจะให้ฆ่าเราเหมือนกับให้เราฆ่าสามีเธอ เราไม่ต้องการผู้หญิงคนนี้ จึงออกอุบายหลอกหลวงเอาทรัพย์สินเงินทองของเธอจนหมดสิ้น แล้วก็จากไป โดยทิ้งคำพูดไว้กับเธอว่า แม่คนงามเธอเอาสามีที่เคยเซยชิดกันมานาน แลกกับฉันซึ่งมิใช่สามีที่ไม่เคยเซยชิด วัน

หลังเธอคงจะเอาฉันแลกกับชายอื่นอีก ฉันจะหนีเธอไปให้ไกลที่สุดเท่าที่จะไกลได้ หญิงสาวคนนั้นไม่มีใครคบหาสมาคมด้วย เพราะประพจน์ผิดศีลข้อที่ ๓ นั้นนั่นเอง

-----□-----

กายกรรมเป็นไปในทวาร ๒

กรรม ๓ อย่าง คือ ปาณาติบาต อทินนาทาน และกาเมสุมิฉฉาจาร เรียกว่า กายกรรม เพราะเป็นไปทางกายทวารโดยมาก บางครั้ง ปาณาติบาตและอทินนาทาน ก็เป็นไปทางวจีทวารบ้าง ตัวอย่าง นาย ก. สั่งให้นาย ข. ไปฆ่าคน หรือไปลักทรัพย์ นาย ข. ทำงานสำเร็จตามที่นาย ก. สั่ง การฆ่าคน หรือการลักทรัพย์ของนาย ก. จัดเป็นกายกรรม แต่ทวาร จัดเป็นวจีทวาร ส่วนกาเมสุมิฉฉาจาร จัดเป็นกายกรรม เพราะเป็นไปทางกายทวารอย่างเดียว

ปาณาติบาต อทินนาทาน และกาเมสุมิฉฉาจาร ที่จัดเป็นกายกรรมนั้น เพราะมีการกระทำด้วยกายกรรมนั้น จึงจะสำเร็จดังตัวอย่างที่ยกมา ถ้ามีเพียงแต่การสั่งอย่างเดียว ไม่มีคนลงมือทำ จะสั่งต่อๆ กันไปที่คนก็ตาม การฆ่าหรือการลักนั้นจะสำเร็จไม่ได้เลย

ในการทำปาณาติบาต อทินนาทาน และกาเมสุมิฉฉาจารนั้น จิตใจของผู้กระทำ ต้องมีอภิชฌาคือ โลภะ พยาบาทคือโทสะ และมิฉฉาปฏิภูมิจิตเกิดขึ้นด้วยตามสมควร แต่กายกรรมนี้ เน้นตัวเจตนาคือความจงใจเป็นสำคัญ ดังนั้น อภิชฌา พยาบาท และมิฉฉาปฏิภูมิจิต ในกายกรรมนี้ จึงจัดเป็นอกุศลกรรมฝ่ายสนับสนุนเจตนา ไม่ได้จัดเป็นกรรมบถ เปรียบเทียบให้เข้าใจง่าย สมมติว่ามีผู้ร้าย ๔ คน คือ นายเจตนา นายอภิชฌา นายพยาบาท และนายมิฉฉาปฏิภูมิจิต สมคบกันฆ่าคน นายอภิชฌา นายพยาบาท นายมิฉฉาปฏิภูมิจิต เป็นผู้คิดอุบาย นายเจตนาเป็นผู้ลงมือฆ่า โทษหนักจึงไปอยู่ที่นายเจตนา

มุสาวาท

คำว่า มุสา แปลว่า เท็จ เจตนาทำให้พูดเท็จ ชื่อว่า มุสาวาท ได้แก่ อกุศลเจตนา ที่ก่อให้เกิดความพยายามทางกายและทางวาจาของคนโกง โดยมุ่งจะหลอกลวงคนอื่น การพูดเท็จนั้น หากทำให้คนอื่นเสียหาย ประโยชน์ จัดเป็นกรรมบถ ถ้าไม่เสียหาย ประโยชน์ ก็เป็นเพียงกรรม

กรรมบถ ต่างกันกับ กรรม กรรมบถ หมายถึง กรรมที่ส่งผลในปฏิสนธิกาล เช่น ส่งผลให้ไปเกิดในนรก เกิดเป็นมนุษย์ เกิดในสวรรค์ เป็นต้น ส่วนกรรม หมายถึง กรรมที่ส่งผลใน ชาติกาล คือ หลังจากเกิดในภพนั้น ๆ แล้วเช่น ส่งผลให้เห็นรูป ฟังเสียง ลิ้มรส ที่ดีหรือไม่ดี เป็นต้น

มุสาวาท จะสำเร็จเป็นกรรมบถได้นั้น ต้องประกอบด้วยองค์ ๔ คือ

๑. เรื่องไม่จริง
๒. จิตคิดจะพูดให้ผิด
๓. พยายามจะพูดออกไป
๔. คนอื่นเข้าใจเนื้อความนั้น

มุสาวาทมีโทษมาก เพราะเหตุ ๓ ประการ คือ

๑. ประโยชน์ที่ถูกทำลายมีมาก
๒. ผู้เสียหายเป็นผู้มีคุณมาก
๓. กิเลสของผู้กล่าวมุสาวาทมีกำลังแรงกล้า

มุสาวาทที่ตรงกันข้าม ชื่อว่ามีโทษน้อย

โทษของมูสาวาท

โทษของมูสาวาท ทรงแสดงไว้ว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย มูสาวาท อันบุคคลเสพ เจริญ ทำให้มาก ย่อมทำให้เกิดในนรก ในกำเนิดดิรัจฉาน ในแดนแห่งเปรต ผลร้ายแห่งมูสาวาทอย่างเบาที่สุด ย่อมทำให้เป็นผู้ถูกใส่ความ แก่ผู้ที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์

พระอรรถกถาจารย์ อธิบายว่า ผู้กล่าวมูสา ถึงแม้จะไม่ไปตกนรกเป็นต้นนั้น หากได้มาเกิดเป็นมนุษย์อีก ก็มักจะถูกใส่ความด้วยเรื่องอันไม่เป็นจริง คือใครทำความผิดอะไรไว้ คนทั้งหลายมักจะโทษว่าเขาเป็นผู้ทำ

ส่วนโทษของมูสาวาทที่เห็นได้ในปัจจุบันทันตา พึงเห็นสตรีผู้หนึ่งที่พูดมูสาเพื่อทำลายผลประโยชน์ของหมอรักษาศา เป็นอุทาหรณ์

อดีตกาล ในพระนครพาราณสี ได้มีจักษุแพทย์คนหนึ่ง เทียวรักษาคนตามหมู่บ้าน ตำบลต่าง ๆ ต่อมา ได้พบผู้หญิงคนหนึ่ง กำลังทุกข์ทรมานด้วยโรคตาจนเกือบจะมองไม่เห็น หมอตรวจดูอาการ แล้วบอกว่าพอจะรักษาให้หายเป็นปกติได้ นางจึงตอบว่า ถ้าคุณหมอรักษาศาดีฉันให้หายเป็นปกติได้ ดีฉันกับลูกชาย ลูกสาว จะยอมเป็นทาสรับใช้ไปตลอดชีวิต หมอจึงตกลงรักษาให้ ต่อมาไม่นาน ดวงตาของเธอก็หายเป็นปกติ เธอกลัวว่าจะต้องเป็นทาสของหมอตามที่ให้สัญญาไว้ เมื่อหมอมากลามอาการ จึงแกล้งพูดโกหกว่า ก่อนนี้ดวงตาดิฉันเจ็บปวดเพียงเล็กน้อย แต่พอหยุดยาของท่านแล้ว กลับเจ็บปวดมากกว่าเดิม หมอรู้อันว่าหญิงผู้นี้หลอกลวงเรา เพราะต้องการจะไม่ให้คำรักษา หมอโกรธมาก จึงปรุงยาขานานใหม่ให้ เมื่อหญิงนั้นใช้ยาหยุดตาแล้ว ตาทั้ง ๒ ข้างได้บอดสนิท สตรีนั้น ตาบอดเพราะกล่าวเท็จ ดังนี้แล

ปิสฺณวจา

เจตนาของผู้มีจิตเศร้าหมอง พยายามกระทำหรือพูด เพื่อต้องการให้คนอื่นมารักตน ก็ดี เพื่อต้องการทำลายคนอื่น ก็ดี ชื่อว่า ปิสฺณวจา

การพูดให้ร้ายลับหลัง โดยมุ่งให้คนอื่นเกิดความแตกแยก เมื่อคนอื่นแตกแยกกัน จัดเป็น ปิสฺณวจา สำเร็จเป็นกรรมบถ ถ้าไม่เกิดความแตกแยกกันก็เป็นเพียงกรรมเท่านั้น

ปิสฺณวจา จะสำเร็จเป็นกรรมบถได้นั้น ต้องประกอบด้วยองค์ ๔ คือ

๑. คนอื่นพึงถูกทำลาย
๒. จิตคิดจะพูดส่อเสียด
๓. พยายามจะพูดออกไป
๔. คนอื่นเข้าใจเนื้อความนั้น

ปิสฺณวจา มีโทษมาก เพราะเหตุ ๓ ประการ คือ

๑. บุคคลผู้ถูกทำลายให้แตกแยกกันนั้นเป็นผู้มีคุณมาก
๒. คนเหล่านั้นแตกแยกกัน
๓. ผู้พูดมีกิเลสแรงกล้า

ปิสฺณวจาที่ตรงกันข้าม ชื่อว่ามีโทษน้อย

โทษของปิสฺณวจา

โทษของปิสฺณวจา ทรงแสดงไว้ว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ปิสฺณวจา อันบุคคลสั่งเสพ เจริญ ทำให้มาก ย่อมทำให้เกิดในนรก ในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ในแดนแห่งเปรต ผลร้ายแห่งปิสฺณวจาอย่างเบาที่สุด ย่อมทำให้เกิดความแตก จากมิตร แก่ผู้ที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์

พระอรรถกถาจารย์ อธิบายว่า บุคคลผู้พูดปิสฺณวจา ถึงแม้จะไม่ตกนรกเป็นต้นนั้น หากได้เกิดมาเป็นมนุษย์ก็จะแตกจากมิตร คือผู้ที่เป้นมิตรนั้นแหละจะกลับกลายมาเป็นศัตรูแก่เขา

ส่วนโทษของปิศุนวจา ฟังเห็นผลกรรมที่พระธรรมกถิกรูปหนึ่งได้รับ เป็นอุทาหรณ์

ในกาลแห่งพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่ากัสสปะ มีพระมหาเถระ ๒ รูป รูปหนึ่งมีพรรษา ๖๐ อีกรูปหนึ่งมีพรรษา ๕๙ สนธิทรักกันมาก จำพรรษาอยู่ในอาวาสแห่งหนึ่ง สมบูรณ์ด้วยลาภ ต่อมา มีพระธรรมกถิกรูปหนึ่ง มาขออยู่ในอาวาสนั้นด้วย เพราะเห็นว่าเป็นวัดที่มีลาภสักการะมาก อยู่ได้ไม่นาน ก็คิดขบไล่พระเถระทั้ง ๒ รูปนั้น จึงเข้าไปหาทีละรูปแล้ว พูดว่า เมื่อวันกระผมมาที่นี่ พระเถระรูปนั้น บอกผมว่าคุณเป็นคนดี จะคบหาสมาคมกับพระมหาเถระ ต้องพิจารณาให้ดีก่อน พูดเหมือนกับรู้ความลับความเสียหายของท่าน เสร็จแล้ว ก็เข้าไปหาอีกรูปหนึ่ง พูดอย่างเดียวกันนั้น แรก ๆ ทั้ง ๒ รูปไม่เชื่อ แต่นานไป เกิดบาดหมางกันแล้ว ในที่สุดก็แตกกัน ต่างคนต่างออกจากวัด พระธรรมกถิก จึงได้ครองวัดนั้นแต่เพียงรูปเดียว เมื่อพระธรรมกถิกนั้นมรณภาพแล้ว ไปเกิดในนรกชั้นอเวจี พ้นจากนรกนั้นแล้วไปเกิดเป็นเปรต ร่างกายเหมือนมนุษย์ มีศีรษะเหมือนสุกร ต้องเสวยทุกข์อยู่ที่ภูเขาคิซมกภู การพูดทำให้คนแตกสามัคคีกัน เป็นบาปหนัก ดังนี้แล

ผรุสวจา

เจตนาแผ่ไปเผาผลาญจิตของผู้ฟัง ชื่อว่า ผรุสา

เจตนาเป็นเหตุประทุษร้าย ก่อให้เกิดความพยายามทางกายและทางวาจาอันเป็นเหตุทำลายไมตรีของผู้อื่น ชื่อว่า ผรุสวจา อีกอย่างหนึ่ง เจตนาในการพูดมุ่งทำลาย แผ่ไปเผาผลาญจิตใจของผู้ฟัง ชื่อว่า ผรุสวจา

ผรุสวาจานั้น ขึ้นอยู่กับเจตนาที่มุ่งประทุษร้าย และพูดต่อหน้า จึงจัดเป็นกรรมบถ ส่วนคำดำที่พูดด้วยเจตนาดี เหมือนบิดา มารดา และครูอาจารย์ ดุด่าบุตร ธิดา และศิษย์ เป็นต้น ไม่จัดเป็นผรุสวจา

ดังได้สดับมา เด็กคนหนึ่ง ไม่เชื่อคำของมารดา เข้าไปในป่า เมื่อมารดาไม่สามารถบังคับให้เด็กนั้นกลับได้ จึงดำวา ขอแม่กระปือดู จงไล่ตามมัน ทันใดนั้น แม่กระปือปรากฏแก่เด็กนั้นในป่าจริง ๆ เด็กได้ตั้งสัจจอธิษฐานว่า มารดาของข้าพเจ้าพูดเรื่องใดด้วยปาก เรื่องนั้นจงอย่ามี แต่มารดาคิดเรื่องใดด้วยจิต ขอเรื่องนั้นจงมีเถิด แม่กระปือได้หยุดอยู่ เหมือนถูกผูกในที่นั้นนั่นเอง

ผรุสวจาที่จะสำเร็จเป็นกรรมบถได้นั้น ต้องประกอบด้วยองค์ ๓ คือ

๑. คนอื่นที่ฟังถูกด่า
๒. จิตคิดจะพูดคำหยาบ
๓. พูดคำหยาบออกไป

ผรุสวาจามีโทษมาก เพราะเหตุ ๓ ประการ คือ

๑. ผรุสวาจานั้น ถึงความเป็นกรรมบถ
๒. คนที่ถูกด่าเป็นคนมีคุณธรรมมาก
๓. ผู้พูดมีกิเลสแรงกล้า

ผรุสวาจาที่ตรงกันข้าม ชื่อว่ามีโทษน้อย

โทษของผรุสวจา

โทษของผรุสวจา ทรงแสดงไว้ว่า ตุก่อนภิกษุทั้งหลาย ผรุสวาจาอันบุคคลสั่งเสพ เจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมทำให้ไปเกิดในนรก ในกำเนิดดิรัจฉาน ในแดนแห่งเปรต ผลร้ายแห่งผรุสวาจาอย่างเบาที่สุด เมื่อเขาได้มาเกิดเป็นมนุษย์ ย่อมทำให้ผู้นั้นได้ยินแต่ คำพูดที่ไม่สบอารมณ์อยู่เสมอ

พระอรรถกถาจารย์ อธิบายว่า ผู้พูดผรุสวาจา ถึงแม้จะไม่ไปตกนรกเป็นต้นนั้น หากได้มาเกิดเป็นมนุษย์ ก็จะได้ยินแต่คำพูดที่ทำให้เจ็บช้ำน้ำใจตลอดเวลา คือ เวลาไปที่ไหนจะได้ยินแต่คำพูดชนิดที่ระคายหูบาดหู เผ็ดร้อน สะเทือนใจ ทำลายความรู้สึก

ส่วนโทษของมรุษวาจาที่ได้รับในปัจจุบันทันตา พึงเห็นเจ้าศากยะทั้งหลาย เป็นอุทาหรณ์

ในสมัยพุทธกาล พระราชากรมทรงพระนามว่าวิฑูทกะ เป็นโอรสของพระเจ้าปเสนทิโกศล กับพระนางवासกษัตติยาชาวศากยะ พระญาติขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นพระธิดาของพระเจ้ามหานามะกับนางก้านัล พระเจ้ามหานามะได้ถวายพระนางแก่พระเจ้าปเสนทิโกศล ที่ส่งคนมาขอโดยประสงค์จะเป็นพระญาติกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ขณะที่ยังทรงพระเยาว์ พระเจ้าวิฑูทกะ เห็นพระกุมารอื่น ๆ ได้รับของขวัญจากสกุลของพระเจ้าตา จึงถามพระมารดาว่า แม่ไม่มีพระเจ้าตาพระเจ้ายายหรือ เมื่อพระมารดา ตอบว่า มีสิลูก ได้ถามกลับไปว่า ทำไม พระเจ้าตาพระเจ้ายาย จึงไม่ส่งของขวัญมาให้ชายบ้าง คำถามนี้ทำให้พระมารดาหนักพระทัยที่สุด เพราะรู้จักมานะของพวกศากยะดี จึงตอบเลี่ยงไปว่า ท่านอยู่ไกลและไม่มีเวลา

วิฑูทการาชกุมารรบเร้าพระมารดา ต้องการจะไปเยี่ยมสกุลพระเจ้าตา พระนางไม่สามารถจะขัดขืนได้ จึงส่งข่าวไปให้พระเจ้ามหานามะทราบ ในวันที่วิฑูทการาชกุมารไปถึงเมืองกบิลพัสดุ์ พวกศากยะให้พระกุมารที่มีอายุน้อยกว่าเสด็จออกประพาสป่าหมด วิฑูทการาชกุมารต้องเป็นผู้ไหว้พวกศากยะฝ่ายเดียว จึงถามว่า เจ้าศากยะที่มีอายุน้อยกว่าไม่มีเลยหรือ พวกเจ้าศากยะตอบว่า มีจะ พ่อ แต่ออกไปประพาสป่ากันหมด วิฑูทการาชกุมารเยี่ยมสกุลพระเจ้าตาพอสมควรแก่เวลา จึงลากลับ เดินทางไปได้ระยะหนึ่ง มหาตเล็กคนหนึ่งลืมนกขี้ไก่ จึงกลับไปเอา พบพวกศากยะกำลังเอน้านมล้างตั้งที่วิฑูทการาชกุมารนั่ง ปากก็ด่าว่า ล้างเสนียดจัญไรที่ลูกนางทาसनัง มหาตเล็กนำความนั้นมาทูลพระราชกุมาร พระราชกุมารโกรธจัด ตรัสว่า วันนี้พวกศากยะเอน้านมล้างตั้งไปก่อนเถอะ ภายหน้าเมื่อเราได้ครองราชย์ จะเอาเลือดในลำคอของพวกนั้นล้างท้องพระโรงให้ได้

เมื่อวิฑูทการาชกุมาร ได้ครองราชย์หลังจากพระเจ้าปเสนทิโกศลสวรรคตแล้วจึงยกกองทัพมาฆ่าพวกศากยะจนหมดสิ้น ไม่เว้นแม้กระทั่งเด็กที่ยังดื่มนม สกุลของพวกเจ้าศากยะได้ถูกพระเจ้าวิฑูทกะทำลายจนหมดสิ้น เพราะการกล่าวคำหยาบด่าว่าผู้อื่นด้วยจิตใจที่หยาบคาย ดังนั้น จึงไม่ควรพูดคำหยาบ ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใดก็ตาม

สัมผัสปลลาปะ

เจตนาเป็นเหตุกล่าวถ้อยคำอันหาประโยชน์มิได้ คือ กำจัดทางแห่งประโยชน์อันสัตบุรุษพึงได้รับ ชื่อว่า สัมผัสปลลาปะ

ความแตกต่างระหว่างมุสาวาทกับสัมผัสปลลาปะ

มุสาวาท ได้แก่ อกุศลเจตนา อันเป็นเหตุพยายามทางกาย ทางวาจาของคนผู้มุ่งจะหลอกลวงคนอื่น ส่วนสัมผัสปลลาปะ ได้แก่ อกุศลเจตนา อันเป็นเหตุกล่าวถ้อยคำปราศจากอรรถธรรม ไม่แสดง อรรถธรรม และวินัย เพื่อให้เข้าใจประโยชน์ในภพนี้และภพหน้า

สัมผัสปลลาปะที่ประกอบด้วยอกุศลเจตนาเป็นเหตุพยายามทางกาย ทางวาจาเพื่อแสดงสิ่งไร้สาระ จนคนหลงเชื่อว่าเป็นเรื่องจริง จัดเป็นกรรมบถ

ส่วนดิรัจฉานกถา ผู้พูดด้วยความขบใจ ย่อมเป็นเพียงกรรมไม่ถึงกรรมบถ หากพูดโดยอิงอาศัย อรรถ ธรรม หรือวินัย ก็เกิดประโยชน์ได้

สัมผัสปลลาปะ จะสำเร็จเป็นกรรมบถได้ ต้องประกอบด้วยองค์ ๒ คือ

๑. จิตคิดจะพูดเรื่องเพ้อเจ้อ
๒. พูดเรื่องเช่นนั้นออกไป

สัมผัสปลลาปะ มีโทษมาก เพราะเหตุ ๓ ประการ คือ

๑. ผู้พูดมีอาเสวนะ (ความเสพคุ้น) มาก

๒. คนอื่นเชื่อว่าเป็นเรื่องจริง

๓. ผู้พูดมีกิเลสแรงกล้า

สัมผัสปลลาปะที่ตรงกันข้าม ชื่อว่ามีโทษน้อย

โทษของสัมผัสปลลาปะ

โทษของสัมผัสปลลาปะ ทรงแสดงไว้ว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สัมผัสปลลาปะ อันบุคคล เสพ เจริญ ทำให้มาก ย่อมทำให้เกิดในนรก ในกำเนิดเดียรัจฉาน ในแดนแห่งเปรต ผลร้ายแห่งสัมผัสปลลาปะอย่างเบาที่สุด ย่อมทำให้เป็นคนมีวาจาที่ไม่น่าเชื่อถือแก่ผู้ที่ได้มาเกิดเป็นมนุษย์

พระอรธกถาจารย์ อธิบายว่า ผู้พูดสัมผัสปลลาปะ ถึงแม้จะไม่ไปตกนรกเป็นต้นนั้น หากได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ก็จะไม่มีการเชื่อถือวาจา ถึงแม้จะสั่งสอนบุตรธิดา หรือศิษย์ก็ไม่เชื่อฟัง เป็นต้น

ส่วนโทษของการพูดสัมผัสปลลาปะ โดยการพูดแบบไม่รู้กาลเทศะ ฟังเห็นเต่าตัวหนึ่ง เป็นอุทาหรณ์

ในสมัยดึกดำบรรพ์ มีเต่าช่างพูดตัวหนึ่ง ได้ผูกมิตรกับหงส์ ๒ ตัว ที่มาหากินในหนองน้ำที่เต่าอาศัยอยู่ เมื่อหงส์ทั้งสองมาที่หนองน้ำนั้น ก็สนทนากับเต่าอย่างมีความสุข สัมกับคำที่นักปราชญ์สอนไว้ว่า จะมีใครในโลกนี้ที่มีความสุขเท่ากับผู้มีมิตรสหายไว้สนทนาได้ทุก ๆ ร่วมสุขซึ่งกันและกัน เต่าได้พูดกับหงส์ว่า สหายทั้งสองนับว่าโชคดี มีปีกบินได้ จึงไปหากิน และไปเที่ยวต่างถิ่นได้ตามใจชอบ ส่วนข้าพเจ้าก็เดือนก่ปี ก็อยู่แต่ที่หนองน้ำแห่งนี้ ไม่มีโอกาสได้ไปภูมิภาคอื่นอันสวยงามกับเขาเลย เพราะเป็นสัตว์เดินช้า

หงส์ทั้งสองสงสารเพื่อน จึงบอกว่า ถ้าสหายต้องการจะไปหากินยังหนองน้ำอื่น และเที่ยวชมภูมิประเทศที่สวยงามละก็ ข้าพเจ้าทั้งสองสามารถพาไปได้ แต่กลัวว่าสหายจะอดพูดไม่ได้ เต่าถามวิธี จึงบอกว่าข้าพเจ้าทั้งสองจะคาบไม้ที่ปลายทั้งสอง ให้สหายคาบตรงกลาง เพียงเท่านี้ ก็สามารถพาสหายไปที่ไหนก็ได้ แต่ระหว่างเดินทาง สหายต้องไม่พูดเด็ดขาด ถ้าพูดจะทำให้ตกลงมาถึงแก่ความตาย เต่ารับคำของหงส์ว่าจะทำตามนั้น

หงส์ทั้งสองพาเต่าบินไป ผ่านทุ่งนาแห่งหนึ่ง ซึ่งมีเด็กเลี้ยงวัวหลายคนกำลังจับกลุ่มเล่นกัน เด็กคนหนึ่งเห็นเช่นนั้นจึงบอกเพื่อนว่า ดูสิ หงส์ ๒ ตัวคาบปลายไม้พาเต่าบินไป ข้าว่าเดี๋ยวก็ตกลงมาตาย พวกเราตามไปเก็บเต่าตายมาแกงกินกันเถอะ แล้วก็พากันวิ่งตามไป เต่าได้ยินดังนั้น อยากจะพูดกับเด็กให้สะใจว่า ไอ้เด็กโง่เอ๋ยพวกเองไม่มีวันจะได้กินเนื้อของข้าหรอก อ้าปากจะพูด จึงหลุดจากไม้ที่คาบไว้ ตกลงมาที่แผ่นดิน จนกระดองแตก ถึงแก่ความตาย การพูดไม่รู้จักกาลเวลามีโทษอย่างนี้

วจีกรรมเป็นไปในทวาร ๒

กรรม ๔ อย่าง มีมุสาวาทเป็นต้นนี้ จัดเป็นวจีกรรม เพราะเป็นไปทางวจีทวารโดยมาก บางครั้งกรรม ๔ อย่างนี้ ก็เกิดขึ้นทางกายทวารได้ เช่น การเขียนหนังสือหลอกลวงคนอื่น เป็นต้น

อนึ่ง ในขณะที่พูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ และพูดเพ้อเจ้อนั้น อุกุศลธรรม ๓ อย่าง มี อภิชฌา พยาบาท และมีฉันทาภิชฌา ย่อมเกิดร่วมด้วยตามสมควร แต่ก็ไม่เรียกว่าวจีกรรม เพราะในที่นี้มุ่งเอาเจตนาเป็นใหญ่ ดังพระพุทธพจน์ว่า เจตนาหิ ภิกขเว กมมํ วทามิ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวเจตนาว่าเป็นกรรม และอกุศลธรรมทั้ง ๓ นั้น ก็ไม่ชื่อว่า มโนกรรม เพราะละเมิดออกมาทางวาจาแล้ว ดังนั้น อุกุศลธรรมทั้ง ๓ นั้น จึงเป็นเพียงตัวสนับสนุนเจตนา ส่วนอธิบายผู้ศึกษาพึงทราบเหมือนกับอธิบายในกายกรรมที่แสดงไว้แล้ว

อภิชฌา

เจตนาเป็นเหตุละโมภ ในเมื่อเห็นสิ่งของ ๆ ผู้อื่นแล้ว พง์เล็ง โดยน้อมเข้ามาหาตนว่า ทำอย่างไรหนอ ของนี้จะพึงเป็นของเรา ชื่อว่า อภิชฌา ที่ถึงความเป็นกรรมบถ แต่ถ้าเห็นสมบัติของคนอื่นแล้ว ไม่

คิดเอามาเป็นของตน เพียงแต่ยินดีว่า ผู้ใช้สอยสมบัติเช่นนี้มีบุญหนอ เราควรได้ใช้สอยสักชั่วคราว หรือว่า เราควรได้รับของเช่นเดียวกันนี้ อย่างนี้ เป็นเพียงกรรมเท่านั้น ไม่ถึงกรรมบถ สมกับคำของพระอรธกถาจารย์ว่า แม้ความโลภจะเกิดขึ้นในสมบัติของผู้อื่น ก็ยังไม่จัดเป็นกรรมบถ ตลอดเวลาที่ยังไม่ยอมเข้ามาเป็นของตนว่า โฉนหนอ ของนี้พึงเป็นของเรา

อภิขมา จะสำเร็จเป็นกรรมบถได้ ต้องประกอบด้วยองค์ ๒ คือ

๑. สิ่งของ ของบุคคลอื่น
๒. การน้อมมาเพื่อเป็นของตน

อภิขมานั้นมีโทษมาก เพราะเหตุ ๓ ประการ คือ

๑. สิ่งของที่เฟ่งเล็งมีค่ามาก
๒. เจ้าของมีคุณมาก
๓. ผู้เฟ่งเล็งมีกิเลสแรงกล้า

อารมณ์ภายนอกเป็นเหตุเกิดอภิขมาได้

มีเศรษฐีใหม่คนหนึ่ง ได้รับมรดกหลังจากบิดามารดาถึงแก่กรรม ผู้รักษาเรือนคลังของเศรษฐีนั้น ได้เปิดห้องสำหรับเก็บทรัพย์แจ้งจำนวนให้ทราบ ว่า ทรัพย์ของบรรพบุรุษมีปูเป็นต้น มีจำนวนเท่านี้ ของบิดาท่านมีจำนวนเท่านี้ เศรษฐีใหม่ดูทรัพย์เหล่านั้นแล้ว ถามว่า ทำไมบรรพบุรุษของเรา จึงไม่เอาทรัพย์เหล่านี้ไปด้วย ผู้รักษาเรือนคลังตอบว่า เจ้านายไม่มีใครถือเอาทรัพย์ไปปรโลกได้หรือ สัตว์ทั้งหลายพาเอาไปได้ แต่บุญกับบาปที่ตนทำไว้เท่านั้น

เศรษฐีใหม่คิดว่า บรรพบุรุษของเรา สะสมทรัพย์สิ้นเงินทองเอาไว้มากมายมหาศาล ที่สุดก็เอาไว้ให้คนอื่น เพราะความโง่แท้ ๆ ส่วนเราจะเอาทรัพย์สิ้นเงินทองเหล่านั้นไปให้หมด จึงสั่งให้สร้างคฤหาสน์หรือราคาแพง สร้างประรำสำหรับรับประทานอาหาร เพื่อประกาศความร่ำรวย ให้ชาวเมืองได้เห็น การรับประทานอาหารแต่ละมื้อใช้จ่ายมากมีทั้งอาหาร สาวงามคอยปรนนิบัติซบถ้อม โดยเฉพาะวันเพ็ญ ได้จ่ายทรัพย์เป็นจำนวนมาก เพื่อเป็นค่าอาหาร จ้างคนไปประกาศให้ชาวเมืองมาดูการรับประทานอาหารของตน ประชาชนได้พากันมาดูเป็นจำนวนมาก

ในนั้นมีคนยากจน ๒ คน เป็นเพื่อนกัน คนหนึ่งอยู่ในเมือง คนหนึ่งอยู่บ้านนอก มีอาชีพหาพิณขาย พอเศรษฐีเปิดภาชนะบรรจอาหาร กลิ่นของอาหารหอมฟุ้งตลบไปทั่ว จนชาวบ้านนอกคนนั้นเกิดความอยากรับประทาน อดใจไว้ไม่อยู่ เพราะตั้งแต่เกิดมา อยากรับประทานเลย แม้แต่กลิ่นอย่างนี้ก็ไม่เคยได้รับ จึงบอกแก่เพื่อนว่า เพื่อนเอ๋ย เราอยากกินอาหารนั้นเหลือเกิน เพื่อนจึงตอบว่า อย่าปรารถนาเลย เพื่อน เราทำงานไปตลอดชีวิต ก็ไม่มีโอกาสได้ลิ้มรสอาหารอย่างนี้ เขาขอร้องว่า เพื่อนเอ๋ย ถ้าไม่ได้กินอาหารนี้ ต้องตายแน่ เมื่อไม่สามารถห้ามได้ จึงตะโกนด้วยเสียงอันดังว่า นายครับ ผมไหว้ท่าน ขออาหารในถาดให้เพื่อนผมกินสักคำเถิด เศรษฐีตอบว่า ไม่ได้ จึงหันมาถามเพื่อนว่า ท่านได้ยินเศรษฐีพูดไหม เขาตอบว่า ได้ยินแล้ว แต่ยืนยันว่า ถ้าไม่ได้รับประทานอาหารนี้ ต้องตายแน่ ท่านขอรับ เพื่อนของผมบอกว่า ถ้าเขาไม่ได้อาหาร ชีวิตของเขาต้องตายแน่นอน เขาจึงบอกเศรษฐีอีกว่าโปรดให้ชีวิตแก่เขาเถิด ได้รับคำตอบว่า อาหารนี้ราคาแพงมาก ถ้าคนอื่นมาอ้างเหมือนเพื่อนของแกฉันจะเอาที่ไหนมาให้ ถ้าเพื่อนของแกอยากกินอาหารจานนี้จริง ๆ ต้องทำงานในบ้านฉัน ๓ ปี ในที่สุดชาวบ้านนอกคนนั้น ก็ยอมทิ้งครอบครัวมาทำงานในบ้านเศรษฐี ๓ ปี เพื่อแลกข้าวจานเดียว

เรื่องนี้แสดงให้เห็นว่า อภิขมา ความเฟ่งเล็งอยากได้อย่างรุนแรงนั้นเกิดขึ้นจากสิ่งล่อใจภายนอกก็ได้ ชาวบ้านนอกคนนั้น มีชีวิตอยู่ในโลกด้วยความอดอยากยากจนมานานแล้ว เมื่อไม่ได้เห็นความหรรษา ไม่ได้กลิ่นอาหารดี ๆ ก็ไม่มีปัญหาอะไร แต่เมื่อได้มาเห็นความหรรษา และได้กลิ่นอาหารดี ๆ ของเศรษฐี จึงเกิด

ความอยากได้อย่างรุนแรง ถึงกับเอาชีวิตเข้าแลก สัมกับคำที่นักปราชญ์สอนเอาไว้ว่า ระหว่างอารมณ์กับยาพิษ อารมณ์มีพิษร้ายแรงกว่ายาพิษ เพราะยาพิษต้องกินเข้าไปมันถึงจะฆ่าชีวิตได้ แต่อารมณ์แค่คิดถึงก็ทำให้คนเราถึงตายได้ ดังนั้น คนเราจะทำอะไรก็ตาม ควรคิดถึงจิตใจของคนอื่นบ้าง อย่าเอาทรัพย์สินสมบัติ หรือสังขารร่างกายของเราไปอวดสาธารณชน จนคนอื่นเกิดความอยากได้อย่างรุนแรง เป็นเหตุ นำภัยอันตรายมาสู่ตัวเองได้

พยาบาท

เจตนาเป็นเหตุปองร้าย คือ ความคิดกระทำให้ผู้อื่นประสบความพินาศ ชื่อว่า พยาบาท

ความคิดปองร้าย ของผู้มุ่งจะทำร้ายชีวิตของสัตว์อื่น ตั้งแต่หมดและยุ้งไปจนถึงมนุษย์ว่า ขอให้สัตว์เหล่านี้จึงพินาศ จงวิบัติ ทำอย่างไรหนอ สัตว์เหล่านี้ พึ่งพินาศ พึ่งวิบัติ ไม่พึ่งเจริญรุ่งเรือง ไม่พึ่งมีชีวิตอยู่ได้นาน ดังนี้ จัดเป็นกรรมบถ ส่วนความโกรธที่ไม่คิดร้ายผู้อื่น เป็นเพียงกรรมเท่านั้น สัมกับคำพระอรธกถาจารย์ว่า แม้ความโกรธที่มีสัตว์อื่นเป็นเหตุเกิดขึ้น ก็ไม่ล่วงกรรมบถ トラบใดที่ยังไม่คิดร้ายเขาว่า ทำอย่างไรหนอ ผู้นี้จะพึ่งพินาศตายไป

พยาบาท จะสำเร็จเป็นกรรมบถได้ ต้องประกอบด้วยองค์ ๒ คือ

๑. มีสัตว์อื่น
๒. คิดจะให้สัตว์นั้นถึงความพินาศ

พยาบาท มีโทษมาก เพราะเหตุ ๒ ประการ คือ

๑. ผู้ที่ถูกปองร้ายมีคุณมาก
๒. ผู้ปองร้ายมีกิเลสรุนแรง

ความพยาบาทเกิดเพราะความคิด ๑๐ ประการ

ความพยาบาทย่อมเกิดเพราะความคิด ๑๐ ประการ คือ เพราะคิดว่า

๑. เขาได้ประพตีสั่งที่เป็นความพินาศแก่เรา
๒. เขากำลังประพตีสั่งที่เป็นความพินาศแก่เรา
๓. เขาจะประพตีสั่งที่เป็นความพินาศแก่เรา
๔. เขาได้ประพตีสั่งที่เป็นความพินาศแก่คนที่รักที่พอใจของเรา
๕. เขากำลังประพตีสั่งที่เป็นความพินาศแก่คนที่รักที่พอใจของเรา
๖. เขาจะประพตีสั่งที่เป็นความพินาศแก่คนที่รักที่พอใจของเรา
๗. เขาได้บำเพ็ญประโยชน์แก่คนที่ไม่เป็นที่รักไม่เป็นที่พอใจของเรา
๘. เขากำลังบำเพ็ญประโยชน์แก่คนที่ไม่เป็นที่รักไม่เป็นที่พอใจของเรา
๙. เขาจะบำเพ็ญประโยชน์แก่คนที่ไม่เป็นที่รักไม่เป็นที่พอใจของเรา
๑๐. บุคคลบางคนยอมโกรธโดยไม่มีเหตุผล

ความพยาบาทนั้น นอกจากจะทำลายประโยชน์สุขของผู้อื่นแล้ว ยังทำลายตนเองอีกด้วย ดังเรื่องที่พระอรธกถาจารย์เล่าไว้ในอรธกถาธรรมบทว่า

มีเศรษฐีคนหนึ่ง เก็บเอาเด็กทารกที่มารดาทิ้งไว้ที่กองขยะ นำมาเลี้ยงเป็นบุตรบุญธรรม เพราะเชื่อโหราศาสตร์ว่า เด็กที่เกิดมาในช่วงระยวันเดือนนั้น จะมีวาสนาดี ได้เป็นเศรษฐี พอดีภรรยาของเขา ก็จะคลอดในช่วงเวลานั้นด้วย คิดว่า ถ้าภรรยาคลอดทารกออกมาเป็นหญิง ก็จะให้แต่งงานกับเด็กคนนั้น ถ้าคลอดออกมาเป็นชายก็จะฆ่าเด็กนั้นทิ้งเสีย เผอิญภรรยาคลอดทารกออกมาเป็นชาย จึงคิดจะฆ่าเด็กนั้นตามความพยาบาทข้อที่ ๖ ว่า เขาจะประพตีสั่งที่เป็นความพินาศแก่คนที่รัก ที่พอใจ ของเรา

เศรษฐีพยายามฆ่าเด็กนั้น ตั้งแต่เป็นทารกแบเบาะ จนถึงโตเป็นหนุ่มถึง ๕ ครั้ง

ครั้งที่ ๑ เอาไปวางไว้ที่ประตูคอกโค ซึ่งมีโคหลายร้อยตัวที่จะเดินแออัดแยงกันออกจากคอกแล้วเหยียบเด็ก แต่ปรากฏว่า โคตัวจำฝูงไปยืนกันเด็กเอาไว้ จนโคออกจากคอกหมด ทำให้เด็กรอดตายในครั้งนั้น

ครั้งที่ ๒ เอาไปวางไว้ที่ทางเกวียน เวลากลางคืน เพื่อให้หมู่เกวียนที่นำสินค้าไปขายหลายร้อยหลายพันเล่มทับเด็กตาย แต่โคลากเกวียนเล่มหน้าสุด เดินไปถึงที่นั่นได้สลัดแอกทิ้ง ไม่ยอมลากเกวียนต่อไป เจ้าของเกวียนลงไปจัดการกับโค ได้พบเด็กเข้าจึงนำไปคืนให้เศรษฐี

ครั้งที่ ๓ เอาเด็กไปทิ้งในป่าช้าผิติด เพื่อให้สัตว์ร้ายและอมมนุษย์ที่มาหากินในเวลากลางคืนทำร้ายเด็ก แต่ก็ไม่มีสัตว์ร้ายอะไรทำร้ายเด็กได้ จนมีคนมาพบแล้วนำไปคืนเศรษฐี

ครั้งที่ ๔ นำเอาเด็กไปโยนเหว แต่ปรากฏว่าเด็กตกไปค้างอยู่บนยอดพุ่มไม้ ซึ่งมีเถาวัลย์สอดประสานกันอย่างหนาแน่น จึงไม่เป็นอันตราย จนมีคนไปพบแล้วนำไปคืนเศรษฐี

เศรษฐีพยายามฆ่าเด็กถึง ๔ ครั้ง แต่เด็กไม่ตาย ยังมีชีวิตอยู่ต่อมาจนเป็นหนุ่ม เศรษฐีมองดูเด็กนั้นครั้งใด หน้าของเด็กนั้นก็เหมือนกับหนามแทงตาแทงใจ ดังพระพุทธพจน์ว่า อุปปิเยหิ สมปิโยโค ทุกโข การได้ประสบกับบุคคลไม่เป็นที่รัก เป็นทุกข์ สุดท้ายเศรษฐี จึงวางแผนฆ่าเด็กด้วยการส่งเด็กไปยังบ้านนายช่างหม้อเพื่อนตนเอง เขียนหนังสือให้เด็กถือไป มีข้อความว่า ให้ฆ่าเด็กคนนี้แล้วเผาทิ้งเสีย เพราะเด็กไม่รู้หนังสือ จึงรับคำของบิดา เดินทางออกจากบ้านมุ่งหน้าไปยังบ้านของนายช่างหม้อ บังเอิญไปพบกับบุตรชายแท้ ๆ ของเศรษฐี กำลังเล่นอยู่กับเพื่อน ๆ และพ่ายแพ้ม้าตลอด จึงรีบเรียให้พี่ชายเล่นแทน และขออาสาเอาจดหมายของพ่อไปให้นายช่างหม้อแทน จึงถูกนายช่างหม้อฆ่าตาย นายช่างเผาทำลายหลักฐาน ตามคำสั่งของเศรษฐีแล้ว ส่งข่าวไปให้ทราบทั่ว งานที่สั่งให้ทำ ได้จัดการเสร็จเรียบร้อยแล้ว ครั้นตกเย็น เด็กหนุ่มกลับมาบ้าน พ่อเศรษฐีเห็นหน้าเขาเท่านั้น ก็รู้ทันทีว่าเกิดอะไรขึ้น เสียใจอย่างหนักถึงกลับอาเจียนออกมาเป็นเลือด และถึงแก่ความตายในที่สุด สมกับที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า ผู้ประทุษร้ายต่อบุคคลผู้ไม่คิดประทุษร้าย ผู้ประทุษร้ายต่อบุคคลผู้ไม่มีความผิด ย่อมประสบความทุกข์ ๑๐ ประการ คือ

๑. ต้องเจ็บปวด	อย่างหนัก	ยากรักษา
๒. ทรัพย์สิน	เสื่อมถอย	ค่อยหดหาย
๓. อวัยวะ	แตกหัก	จากร่างกาย
๔. โรคภัย	เกาะเกี่ยว	สุดเยียวยา
๕. เกิดโรค	ทางจิต	คิดฟุ้งซ่าน
๖. มีการ	อื้อฉาว	ถูกกล่าวหา
๗. อุปสรรค	มากมี	เข้าปีศา
๘. ญาติกา	ที่รัก	ต้องจากไป
๙. ทรัพย์สิน	ย่อยยับ	อย่างฉับพลัน
ข้อ ๑๐ นั้น	บ้านเรือน	ถูกไฟไหม้

ใน ๑๐ ข้อ ไม่ข้อใดข้อหนึ่ง เป็นต้องได้ ประสบ พบแน่นอน

ความพยาบาทปองร้าย เป็นเหตุนำทุกข์ภัยอันตรายมาสู่ตนและคนอื่น ดังกล่าวมา ฉะนั้น จึงควรมีเมตตากรุณา รักใคร่ ช่วยเหลือซึ่งกันและกันดีกว่า เพื่อให้โลกของเราอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และพึงอาศัยกันได้ต่อไป

มิจฉาทิฎฐิ

เจตนาเป็นเหตุให้เห็นผิด เพราะไม่มีการถือเอาตามความเป็นจริง คัดค้านข้อประเพณีปฏิบัติของสัตบุรุษทั้งหมด โดยนัยเป็นต้นว่า ทานที่ให้แล้วไม่มีผล ชื่อว่า มิจฉาทิฎฐิ

นิยามิจฉาทิฎฐิ ๓ อย่าง

๑. นัตถิกทิฎฐิ ความเห็นว่าผลกรรมไม่มี เช่นเห็นว่า ผลของกรรมดีกรรมชั่วไม่มี โลกนี้ไม่มี โลกหน้าไม่มี บิถามารดาไม่มีบุญคุณต่อบุตรธิดา เป็นต้น

๒. อเหตุกทิฎฐิ ความเห็นว่าไม่มีเหตุ คือ เหตุแห่งความเศร้าหมอง ความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย ไม่มี สัตว์ทั้งหลายเศร้าหมองเอง บริสุทธิ์เอง ทุกข์เอง สุขเอง ไม่มีอำนาจ ไม่มีกำลัง ไม่มีคามเพียรอะไรที่จะสามารถทำให้สัตว์ทั้งหลายเศร้าหมองและบริสุทธิ์ได้ ดังนั้น อเหตุกทิฎฐิ ก็คือ ความเห็นว่ากรรมไม่มีนั่นเอง

๓. อกิริยทิฎฐิ ความเห็นว่าไม่เป็นอันทำ หมายความว่า เมื่อคนทำบาป มีการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ เป็นต้น ก็ไม่จัดว่าเป็นการทำบาป เมื่อคนให้ทาน รักษาศีล เป็นต้น ก็ไม่จัดว่า เป็นการทำบุญ ดังนั้น อกิริยทิฎฐิ ก็คือความเห็นว่ากรรมและผลของกรรมไม่มี นั่นเอง

มิจฉาทิฎฐิ ๓ อย่างนี้ อย่างใดอย่างหนึ่ง ล้วนปฏิเสธกรรมและผลของกรรมอย่างสิ้นเชิง จัดเป็นกรรมบถ ส่วนมิจฉาทิฎฐินอกจากนี้ มีสักกายทิฎฐิ ๒๐ หรือทิฎฐิ ๖๒ เป็นต้น เป็นเพียงกรรมเท่านั้น

มิจฉาทิฎฐิ จะสำเร็จเป็นกรรมบถได้ ต้องประกอบด้วยองค์ ๒ คือ

๑. เรื่องไม่จริง

๒. เรื่องไม่จริงนั้น ไม่เป็นไปตามที่มิจฉาทิฎฐียึดถือ

มิจฉาทิฎฐินั้น มีโทษมาก เพราะเหตุ ๒ ประการ คือ

๑. เพราะมีอาเสวนะ (ความเสพคุ้น) มาก

๒. เพราะเป็นนิยามิจฉาทิฎฐิ

โทษของมิจฉาทิฎฐิ

โทษของมิจฉาทิฎฐิ แม้จะไม่ถึงเป็นนียตะ คือ ดิ่งจนไม่สามารถจะแก้ไขได้ทั้ง ๓ ประการ ดังกล่าวมา ก็ล้วนแต่เป็นสิ่งที่มิโทษมาก ทำให้ผู้ประพฤติดังกล่าวถึงความพินาศได้ เหมือนชาวกาลิงครัฐ เป็นอุทาหรณ์

เล่ากันมาว่า ครั้งศึกดาบรพ พระเจ้าทัณฑกัศรครองราชย์ในกุ่มภวดีบุรี แคว้นกาลิงคะ ครั้งนั้น พระองค์ทรงถอดตำแหน่งหญิงนครโสเภณีคนหนึ่ง นางได้วิ่งเต้นทุกวิถีทางเพื่อได้ตำแหน่งกลับมา วันหนึ่งไปพักผ่อนหย่อนใจในราชอุทยาน พบดาบสรูปหนึ่งนั่งเข้ามาอยู่ เธอคิดว่านั่นเป็นภาพกาลีณี จึงให้คนใช้เอาน้ำมาล้างตา เสร็จแล้วถ่มน้ำลายรดดาบส หลังจากนั้นสองสามวันเธอได้รับตำแหน่งกลับคืนดังเดิม

ต่อจากนั้นไม่นาน บุโรหิตคนหนึ่งถูกถอดจากตำแหน่งอีก เขาไปถามหญิงนั้นว่า ทำอย่างไรจึงได้ตำแหน่งกลับคืน เธอตอบว่า เพราะไปถ่มน้ำลายรดดาบส บุโรหิตไปทำตามนั้น หลังจากนั้นสองสามวันเขาได้รับพระราชทานตำแหน่งดังเดิมเช่นกัน

ต่อจากนั้นไม่นาน เกิดจลาจลที่หัวเมืองชายแดน พระราชาทรงเชื่อบุโรหิตนั้นจึงให้ประชาชนไปถ่มน้ำลายรดดาบส ไม่นานก็สามารถปราบปรามหัวเมืองให้สงบลงได้ ต่างรำเรงยินดีว่าถ่มน้ำลายรดดาบสแล้ว โชคดี

หญิงนครโสเภณี บุโรหิต และชาวกาลิงครัฐ ได้รับความสำเร็จโดยบังเอิญ หลังจากที่ไปถ่มน้ำลายรดดาบส จึงเกิดความเห็นผิดว่า ทำชั่วได้ดี ต่างก็พากันเห็นดีเห็นงามกับการทำความชั่ว เทวดาโกรธชาวเมืองนั้นมาก จึงดลบันดาลให้ฝนเพลิงและฝนทราย ตกลงมาในแคว้นนั้น ทำให้คนเหล่านั้นถึงแก่ความตายทั้งหมด

จากเรื่องดังกล่าวนี้ ให้ข้อคิดทางคติธรรมว่า ความบังเอิญบางอย่างทางดีก็ตาม ทางร้ายก็ตาม ซึ่งเกิดขึ้นภายหลังจากเหตุการณ์บางอย่าง เป็นสาเหตุอันสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้คนเกิดมิจฉาทิฎฐิได้ ผู้เป็น

วิญญาณควรพิจารณาในเรื่องอย่างนี้ให้มาก เพื่อสร้างสัมมาทิฐิให้เกิดขึ้น และไม่ต้องตกเป็นเหยื่อของ
ทรชน

มโนกรรมเป็นไปทางทวาร ๓

อภิชฌา พยาบาท และมิจฉาทิฐิ ทั้ง ๓ นี้ จัดเป็นมโนกรรม เพราะเป็นไปทางมโนทวาร
โดยมาก แม้ไม่มีการเคลื่อนไหวทางกาย ทางวาจา เพียงแต่คิดในใจ ก็สำเร็จเป็นกรรมบถได้ บางครั้ง
อกุศลธรรมทั้ง ๓ นี้ ย่อมเกิดขึ้นทางกายทวารและวจีทวาร เช่น บางคนมีใจละโมบอยากได้ของคนอื่น จึง
ยื่นมือไปหยิบของนั้น มีใจโกรธแค้นหยิบมัดหยิบไม้เพื่อทำร้ายเขา หรือมีความเห็นผิดไปหัวกระปือ ๕ ขา
เพื่อขอเลข เป็นต้น กรรมนั้นของเขา จัดเป็นมโนกรรม ส่วนทวาร จัดเป็นกายทวาร ถ้ามัวทำไม่ จึงไม่
จัดเป็นกายกรรม แก้วว่า เพราะตรงนี้ ท่านมุ่งถึงอภิชฌา พยาบาท และมิจฉาทิฐิเป็นใหญ่ ไม่ได้มุ่งเจตนา
เป็นใหญ่ ถ้ามุ่งเจตนาที่เป็นเหตุให้กระทำทางกายก็จัดเป็นกายกรรมได้

บางคนมีใจละโมบ พุดออกมาว่า ทำอย่างไรหนอ ของนั้นสิ่งจะพึงเป็นของเรา มีใจโกรธแค้น พุด
แข่งว่า ทำอย่างไรหนอ คนนี้ จะพึงตายเสียที มีความเห็นผิด พุดว่า ผลของกรรมดีกรรมชั่วไม่มี เช่นนี้
กรรมของเขา จัดเป็นมโนกรรม ส่วนทวาร จัดเป็นวจีทวาร

บางคนไม่มีการกระทำทางกาย หรือพุดทางวาจา คิดละโมบอยากได้ คิดพยาบาทปองร้าย และ
เห็นผิดจากทำนองคลองธรรมอย่างเดียว กรรมของเขา จัดเป็นมโนกรรม แม้ทวารก็เป็นมโนทวาร
มโนกรรมที่เป็นอกุศล ย่อมเกิดได้ทางทวารทั้ง ๓ ดังพรรณนามาฉะนี้ ฯ

อธิบายเป็นบุคลาธิษฐาน เรื่องมโนกรรม ดังนี้ มีใจอยู่ที่ ๓ กลุ่ม

กลุ่มที่ ๑ หัวหน้าชื่อนายอภิชฌา

กลุ่มที่ ๒ ชื่อนายพยาบาท

กลุ่มที่ ๓ ชื่อนายมิจฉาทิฐิ

ส่วนลูกน้องของทั้ง ๓ กลุ่ม มี ๒ คือ นายกาย กับ นายวาจา บางครั้งเวลาทำงาน เช่น ข้าราชการ
หรือปล้นจี้ เป็นต้น หัวหน้าเป็นผู้คิดอุบาย นายกาย นายวาจา ซึ่งเป็นลูกน้องเป็นผู้ลงมือทำงาน จึง
ต้องได้รับโทษหนัก แต่บางครั้งหัวหน้าลงมือเอง ลูกน้องคอยสนับสนุน เช่น คอยดูต้นทาง เป็นต้น หัวหน้า
จึงมีโทษหนักกว่า

โทษของอกุศลกรรมบถ ๑๐

บุคคลผู้ประกอบ คือ ประพฤติ หรือ กระทำอกุศลกรรมบถ ๑๐ อย่างนี้ ย่อมตกนรก
เหมือนกับถูกจับเอาไปวางไว้ ดังพระพุทธองค์ตรัสไว้ในปฐมนิรยสัคคสูตร ปัญจมปณาสกั ทสกนิบาต อัง
คุตตรนิกายว่า

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๑๐ ประการ ย่อม
ตกนรกเหมือนถูกจับเอาไปวางไว้ ธรรม ๑๐ ประการอะไรบ้าง คือ บุคคลบางคนในโลกนี้

๑. เป็นผู้มักฆ่าสัตว์ มีมือเปื้อนเลือด คิดแต่ประหารประหาร ไม่มีความเมตตากรุณาต่อสัตว์ทั้งปวง

๒. มักเป็นผู้ถือเอา สิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ ไม่ว่าจะของนั้นจะอยู่ในบ้านของเขา หรือที่ไหน ๆ ก็
ตาม เป็นผู้ถือเอาสิ่งนั้นด้วยจิตคิดขโมย

๓. เป็นผู้มักประพฤติผิดในกาม จะเป็นผิดเพราะการนอกใจคู่ครองของตน ผิดเพราะล่วงละเมิด
คู่ครองของผู้อื่น หรือผิดเพราะล่วงละเมิดต่อบุคคลที่ตนไม่มีสิทธิ์ที่จะทำเช่นนั้นก็ตาม

๔. เป็นผู้มักกล่าวเท็จ คือ ตนไม่รู้บอกว่ามี เห็นเห็นบอกว่ามี หรือรู้บอกว่ามี เห็นบอกว่ามี
เห็น เป็นผู้กล่าวเท็จทั้ง ๆ ที่รู้ เพราะเหตุแห่งตน เพราะเหตุแห่งบุคคลอื่น หรือเพราะเห็นแก่อำมิสสินจ้าง

๕. เป็นผู้พูดทำลายความสามัคคี ฟังจากฝ่ายนี้ไปบอกฝ่ายโน้น หรือฟังจากฝ่ายโน้นมาบอกฝ่ายนี้ เพื่อให้เขาแตกสามัคคีกัน หรือเพื่อจะทำตนให้เป็นที่รักของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ชอบสร้างความแตกแยก หรือส่งเสริมให้คนแตกแยก ชอบตั้งพรรคตั้งพวก พูดแต่ถ้อยคำที่จะทำให้แบ่งพรรคแบ่งพวก

๖. เป็นผู้พูดวาจาที่แผ่ไปเผาผลาญหัวใจของผู้ฟัง เป็นคำพูดบาดหู หยาดคาย เผ็ดร้อน กระทบกระเทียบเปรียบเปรย ทำให้ผู้ฟังเกิดความโกรธและฟุ้งซ่าน

๗. เป็นผู้พูดทำลายความสุข และประโยชน์ที่สัตว์ผู้ฟังได้รับ คือ พูดคำที่กำจัดทางแห่งประโยชน์ และความสุขนั้น ไม่รู้กาลเทศะ พูดปราศจากอรรถ ธรรม หรือวินัย ใดๆอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นเครื่องแสดงเหตุผลเพื่อให้เข้าใจประโยชน์ในโลกนี้และประโยชน์ในโลกหน้า

๘. เป็นผู้มักไปด้วยความละโมภ จ้องหาทางเอาของคนอื่นมาเป็นของตน

๙. เป็นผู้มึนใจพยายาม มีความคิดประทุษร้ายว่า ขอสัตว์เหล่านี้จงถูกฆ่า ถูกจองจำ จงหายสาบสูญ จงพินาศ จงอย่าอยู่ในโลกนี้

๑๐. เป็นผู้มีความเห็นผิด มีทัศนคติที่วิปริต ว่าการให้ทานไม่มีผล การบูชาไม่มีผล การเซ่นสรวงไม่มีผล ผลวิบากของกรรมดีและกรรมชั่วไม่มี โลกนี้ไม่มีโลกหน้าไม่มี มารดาไม่มีคุณ บิดาไม่มีคุณ โอปปาติกสัตว์ไม่มี สมณะพราหมณ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ รู้แจ้งเองแล้ว แสดงโลกนี้ และโลกหน้าได้แจ่มแจ้ง ไม่มี

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๑๐ ประการเหล่านี้ ย่อมตกนรก เหมือนถูกจับเอาไปวางไว้

พฤติกรรมที่เป็นบาป ๔ อย่าง

ผู้ที่ทำกายกรรมอันเป็นอกุศล ๓ อย่าง พูดวจีกรรม อันเป็นอกุศล ๔ อย่าง คิดมโนกรรมอันเป็นอกุศล ๓ อย่าง ดังกล่าวมาเท่านั้น จึงเป็นบาปทำให้ไปตกนรกก็หาไม่ แม้ผู้ชักชวน ผู้ยินดี ผู้ยกย่องสรรเสริญ อกุศลกรรม หรือบุคคลผู้ประพตอกุศลกรรมเหล่านั้น ก็ล้วนทำให้ไปตกนรกได้เหมือนกัน ดังนั้น ตามหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาจึงสรุปพฤติกรรมที่เป็นบาป สามารถนำไปสู่ นรกได้ ๔ อย่าง คือ

๑. การทำ การพูด การคิด สิ่งที่เป็นอกุศลด้วยตนเอง
๒. การชักชวนผู้อื่นให้ทำ ให้พูด ให้คิดสิ่งที่เป็นอกุศลเหล่านั้น
๓. การยินดีกับบุคคลผู้ทำ ผู้พูด ผู้คิดสิ่งที่เป็นอกุศลเหล่านั้น
๔. การพูดยกย่องสรรเสริญ บุคคลผู้ทำ ผู้พูด ผู้คิด สิ่งที่เป็นอกุศลเหล่านั้น

สมจริงดังที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ในกรรมปถวรรค อังคตตรนิกาย ซึ่งขอยกมากล่าวแต่ใจความว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมตกนรก เหมือนถูกเขาจับเอาไปวางไว้ ธรรม ๔ ประการคือ ๑. เป็นผู้ทำเอง พูดเอง คิดเอง ๒. เป็นผู้ชักชวนผู้อื่นให้ทำ ให้พูด ให้คิด ๓. เป็นผู้ยินดีกับบุคคลผู้ทำ ผู้พูด ผู้คิด ๔. เป็นผู้พูดสรรเสริญ ปาณาติบาต อทินนาทาน กาเมสุมิฉฉาจาร มุสาวาท ปิสุณวาจา ผรุสวาจา สัมผัสปลลาปะ อภิขณา พยาบาท และมิฉฉาปฏิฐิติ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมตกนรก เหมือนถูกเขาจับเอาไปวางไว้

คนชั่วยิ่งกว่าคนชั่ว

อนึ่ง บุคคลผู้ทำ ผู้พูด ผู้คิด กายกรรม วจีกรรม และมโนกรรม อันเป็นอกุศลทั้ง ๑๐ นี้ ถึงแม้ว่า จะทำให้ตกนรกก็จริง ถึงอย่างนั้น องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ตรัสว่า เป็นคนชั่วธรรมดาเท่านั้น แต่บางคนนอกจาก ทำ พูด และคิดอกุศลด้วยตนเองแล้ว ยังชักชวน หรือบีบบังคับผู้อื่นให้ทำ ให้พูด ให้

สมจรรยา แปลว่า การประพฤติกกรรมที่ถูกต้อง

ทรงแสดงผลดีที่พึงจะได้รับ จากการประพฤติกกรรมและการประพฤติกกรรมที่ถูกต้องนี้ว่า ใครปรารถนาอะไร จะเป็นมนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ พรหมสมบัติ มรรค ผล และนิพพาน ล้วนสำเร็จสมประสงค์ทั้งสิ้น ดังข้อความในสาเลยยกสูตรว่า

ดูก่อนพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย สัตว์บางพวกในโลกนี้ หลังจากตายจากโลกนี้แล้ว ย่อมบังเกิดในสุคติโลกสวรรค์ เพราะเหตุแห่งธรรมจรรยาและสมจรรยา ดูก่อนพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ธรรมจรรยาและสมจรรยา ทางกายมี ๓ ทางวาจามี ๔ ทางใจมี ๓ ธรรมจรรยาและสมจรรยา ทางกายมี ๓ คือ

๑. บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมเป็นผู้ละการยังสัตว์มีชีวิตให้ตกลงไปเว้นขาดจากการยังสัตว์มีชีวิตให้ตกลงไป เป็นผู้ที่มีพ่อแม่และคัสตราอันวางแล้ว มีความละเอียดประกอบด้วยความเอ็นดู เป็นผู้เกื้อกูลอนุเคราะห์สัตว์ทุกจำพวก

๒. เป็นผู้ละอกินนาทาน เว้นขาดจากอกินนาทาน ขึ้นชื่อว่า ทรัพย์สินของผู้อื่นจะอยู่ในบ้าน หรืออยู่ในป่าก็ตาม ย่อมเป็นผู้ไม่ถือเอาทรัพย์สินนั้นที่เจ้าของไม่ได้ให้ด้วยจิตคิดขโมย

๓. เป็นผู้ละกาเมสุมิฉฉาจาร เว้นขาดจากกาเมสุมิฉฉาจาร

ธรรมจรรยาและสมจรรยา ทางวาจามี ๔ คือ

๑. บุคคลในโลกนี้ เป็นผู้ละมุสาวาท เว้นขาดจากมุสาวาท ไปในสภาก็ดี ในบริษัทก็ดี ในท่ามกลางหมู่ญาติก็ดี ในท่ามกลางเสนาบดีก็ดี ในท่ามกลางแห่งราชตระกูลก็ดี ถูกอ้างเป็นพยาน ชักถามว่า ณะพ่อชาย ท่านจงมา ท่านรู้อย่างไร จงเบิกอย่างนั้น บุคคลนั้นเมื่อไม่รู้ ก็บอกว่า ข้าพเจ้าไม่รู้ หรือรู้อยู่ก็บอกว่า ข้าพเจ้ารู้ เมื่อไม่เห็นก็บอกว่า ข้าพเจ้าไม่เห็น หรือเห็นก็บอกว่า ข้าพเจ้าเห็น ย่อมไม่กล่าวเท็จทั้งที่รู้ เพราะเหตุแห่งตน เพราะเหตุแห่งคนอื่น หรือเพราะเหตุแห่งอามิสสินจ้าง

๒. เป็นผู้ละคำส่อเสียด เว้นขาดจากกล่าวส่อเสียด ฟังข้างนี้แล้วไม่ไปบอกข้างโน้น เพื่อทำลายคนหมู่นี้ หรือฟังจากข้างโน้นแล้วไม่มาบอกคนหมู่นี้ เพื่อทำลายคนหมู่นั้น เป็นผู้สมานคนทั้งหลายที่แตกกันแล้ว หรือสนับสนุนหมู่มิตรที่สามัคคีกันอยู่แล้ว เป็นผู้มีความชื่นชมยินดีในหมู่มิตรที่สามัคคีกัน เป็นผู้กล่าววาจาที่ทำให้คนสามัคคีกัน

๓. เป็นผู้ละคำหยาบ เว้นขาดจากการกล่าวคำหยาบ เป็นผู้กล่าววาจาไม่มีโทษ เสนาะโสด เป็นที่รักจับใจ เป็นคำสุภาพ เป็นที่ชอบใจ พอใจของคนจำนวนมาก

๔. เป็นผู้ละการกล่าวเพ้อเจ้อ เว้นขาดจากการกล่าวเพ้อเจ้อ พูดในเวลาที่ไม่ควรพูด พูดคำจริง พูดอิงอรรด อิงธรรม อิงวินัย มีหลักฐาน มีที่อ้างอิง ไม่พูดมาก พูดแต่คำที่มีประโยชน์

ดูก่อนพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ธรรมจรรยาและสมจรรยาทางวาจามี ๔ อย่างนี้แล

ธรรมจรรยาและสมจรรยา ทางใจมี ๓ อย่าง คือ

๑. บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มากไปด้วยความไม่เพ่งเล็ง ไม่ละโมภะอยากได้ทรัพย์สินของผู้อื่นมาเป็นของตน

๒. เป็นผู้ที่มีใจไม่พยาบาท ไม่คิดร้ายต่อผู้อื่น คิดแต่ในทางที่ดีว่า ขอสัตว์ทั้งหลาย จงมีความสุข อยู่รอดปลอดภัยเถิด

๓. เป็นผู้มีความเห็นชอบ มีความเห็นไม่วิปริตว่า ทานที่ให้แล้วมีผล การเช่นสรวงบุขามีผล ผลวิบากของกรรมดีและกรรมชั่วมีจริง โลกนี้มีจริง โลกหน้ามีจริง มารดามีบุญคุณ บิดามีบุญคุณ โอปปาติกะมีจริง สมณพราหมณ์ผู้รู้แจ้งโลกนี้และโลกหน้ามีจริง

ดูก่อนพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ธรรมจรรยาและสมจรรยาทางใจมี ๓ อย่างนี้แล

ดูก่อนพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย สัตว์บางพวกในโลกนี้ หลังจากตายไปแล้ว ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เพราะการประพฤติธรรมและการประพฤติกกรรมอันชอบเหล่านี้แล

ดูก่อนพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ถ้าบุคคลผู้ประพฤติธรรมและประพฤติกกรรมอันชอบ พึงหวังว่า หลังจากที่เราตายแล้ว พึงเกิดเป็น

๑. กษัตริย์มหาศาล
๒. พราหมณ์มหาศาล
๓. เทวดาชั้นจาตุมหาราช
๔. เทวดาชั้นดาวดึงส์
๕. เทวดาชั้นยามา
๖. เทวดาชั้นดุสิต
๗. เทวดาชั้นนิมมานรดี
๘. เทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตตี
๙. พรหมชั้นพรหมปารีสัชชา
๑๐. พรหมชั้นพรหมบุโรหิตา
๑๑. พรหมชั้นมหาพรหมา
๑๒. พรหมชั้นปริตตภา
๑๓. พรหมชั้นอัปมาณภา
๑๔. พรหมชั้นอาภัสสรา
๑๕. พรหมชั้นปริตตสุภา
๑๖. พรหมชั้นอัปมาณสุภา
๑๗. พรหมชั้นสุภิกินหา
๑๘. พรหมชั้นอัสถุญฺญพรหม
๑๙. พรหมชั้นเวหฬผลา
๒๐. พรหมชั้นอวิหา
๒๑. พรหมชั้นอดัปปา
๒๒. พรหมชั้นสุทัสสา
๒๓. พรหมชั้นสุทัสสี
๒๔. พรหมชั้นอกนิฏฐา
๒๕. อรูปพรหมชั้นอากาศาณัญญายตนะ
๒๖. อรูปพรหมชั้นวิญญาณัญญายตนะ
๒๗. อรูปพรหมชั้นอาภิกัญญายตนะ
๒๘. อรูปพรหมชั้นเนวสัญญานาสัญญายตนะ
๒๙. การบรรลุเจโตวิมุตติ ในชาติปัจจุบัน
๓๐. การบรรลุปัญญาวิมุตติ ในชาติปัจจุบัน

ทั้งหมดนี้ย่อมเป็นไปได้ ถ้ามว่า เพราะเหตุไร ตอบว่า เพราะบุคคลนั้นเป็นผู้ประพฤติธรรมและเป็นผู้ประพฤติกกรรมอันชอบ

พระสูตรนี้แสดงว่า บุคคลผู้ปฏิบัติตามกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการนี้ จะปรารถนามนุษยสมบัติ สวรรค์สมบัติ และนิพพานสมบัติ ก็ตาม ล้วนสมประสงค์ทั้งนั้น

มนุษย์สมบัติ ทรงแสดงด้วยคำว่า พึงเกิดเป็นกษัตริย์มหาศาลและพราหมณ์มหาศาล
สวรรคสมบัติ ทรงแสดงด้วยคำว่า พึงเกิดเป็นเทวดาชั้นจาตุมหาราช จนถึงรูปพรหมชั้น เหนว
สัญญาณาสัญญาตนะ

นิพพานสมบัติ ทรงแสดงด้วยคำว่า การบรรลุเจโตวิมุตติและปัญญาวิมุตติ

กุศลกรรมบถ ๑๐

ทำให้ได้มนุษย์สมบัติ สวรรคสมบัติ และนิพพานสมบัติ

กุศลกรรมบถ ๑๐ ประการนี้ จัดว่าเป็นศีล บุคคลผู้รักษาศีล กระทำให้บริสุทธิ์ บริบูรณ์ ย่อม
ได้รับอานิสงส์ ดังนี้

๑. สีเลน สุขคติ ยนฺติ คนทั้งหลายไปสู่สุขคติได้ เพราะศีล
๒. สีเลน โภคสมปทา คนทั้งหลายถึงพร้อมด้วยโภคะทรัพย์ เพราะศีล
๓. สีเลน นิพพตฺติ ยนฺติ คนทั้งหลายบรรลุนิพพานได้ เพราะศีล

ศีลเป็นเหตุให้ได้ไปสู่สุขคติ เพราะผลของกุศลกรรมบถ ๑๐ โดยเป็นอุปนิสัยปัจจัย โดยตรง ให้ได้
เกิดเป็นมนุษย์ ๑, กามาวจรสวรรค์ ๖ ชั้น, และให้ได้เกิดในพรหมโลก ๒๐ ชั้น

อุปนิสัยมี ๓ อย่าง

๑. ทานอุปนิสัย อุปนิสัยคือทาน การเสียสละ คนผู้มีอุปนิสัยนี้ย่อมกำจัดความโลภหรือทำความ
โลภให้เบาบางลงได้
๒. สีลอุปนิสัย อุปนิสัยคือศีล การเว้นจากเบียดเบียนสัตว์อื่นคนผู้มีนิสัยนี้ ย่อมไม่มีการ
เบียดเบียนสัตว์อื่น
๓. ภาวนอุปนิสัย อุปนิสัยคือภาวนา การสั่งสมความดี คนผู้มีอุปนิสัยนี้ ย่อมเพียรพยายาม เพื่อทำ
ความดีให้สูงยิ่ง ๆ ขึ้นไป

กุศลกรรมบถ ๑๐ นี้ จัดเป็นศีล ดังนั้น จึงเป็นสีลอุปนิสัย ที่จะช่วยสนับสนุนให้ได้บรรลุสมาธิ
ปัญญาและวิมุตติ ตามพระบาลีว่า สีลปริภาวิโต สมาธิ มหปผลโล โหติ มหานิสฺโส แปลว่า สมาธิที่ถูกบ่ม
ด้วยศีล ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก อธิบายว่า บุคคลผู้มีศีลบริสุทธิ์ เมื่อบำเพ็ญสมาธิ ย่อมสามารถทำ
ฌานให้เกิดได้ง่าย ครั้นได้ฌานแล้ว ตายไป ย่อมเกิดเป็นพรหม อย่างนี้ ชื่อว่ากุศลกรรมบถ เป็นเหตุให้ได้
ไปเกิดในพรหมโลก

ส่วนผู้ได้ฌานบางท่าน ทำฌานให้เป็นบาทแห่งการเจริญวิปัสสนา ย่อมรู้แจ้งเห็นจริงได้ง่าย ตาม
พระบาลีว่า

สมาธิปริภาวิตา ปญญา มหปผลา โหติ มหานิสฺสา

แปลว่า ปัญญาที่ถูกบ่มด้วยสมาธิ ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก

จิตของบุคคลผู้มีปัญญารู้แจ้งเห็นจริง ย่อมหลุดพ้นจากกิเลสทั้งปวง ตามพระบาลีว่า ปญฺญปริภาวิตํ จิตตํ
สมฺมทเว อาสเวหิ วิมุจฺจติ

เสยยถิทํ กามาสวา ภาวสวา อวิชชาสวา

แปลว่า จิตที่ถูกบ่มด้วยปัญญา ย่อมหลุดพ้นจากกามาสวะ ภาวสวะ อวิชชาสวะ โดยชอบ
อย่างนี้ ชื่อว่ากุศลกรรมบถ เป็นเหตุให้ได้บรรลุเจโตวิมุตติและปัญญาวิมุตติ

สีลอุปนิสัย คือ กุศลกรรมบถ ๑๐ เป็นเหตุให้บุคคลได้บรรลุฌาน มรรค ผล และนิพพาน ดัง
พรรณนามาฉะนี้ เปรียบได้กับส่วนของต้นไม้ สีลอุปนิสัย เป็นเสมือนรากไม้ สมาธิ เป็นเสมือนลำต้น ปัญญา
เป็นเสมือนกิ่งก้านและใบ วิมุตติ ความหลุดพ้นเป็นเสมือนดอกและผลของต้นไม้

ศีลคือกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ ทำให้ผู้ปฏิบัติได้มนุษยสมบัติ สวรรคสมบัติ และนิพพานสมบัติ ตามขั้นตอนดังได้อธิบายมานี้

อธิบายกุศลกรรมบถ ๑๐ โดยอาการ ๕

๑. โดยธรรม คือ โดยสภาวะธรรม

กุศลกรรมบถ ๗ คือ

๑. ปาณาติปาตา เวรมณี
๒. อทินนาทานา เวรมณี
๓. กามเมสุมิฉฉาจารา เวรมณี
๔. มุสาวาทา เวรมณี
๕. ปิสุนาย วาจา เวรมณี
๖. ผรุสาย วาจา เวรมณี
๗. สมพปลปา เวรมณี

แม้มีชื่อต่างกันก็จริง แต่เมื่อว่าโดยสภาวะธรรม ได้แก่ เจตนา หรือวิริตี หมายความว่า ถ้าไม่ตั้งใจ จะงดเว้น หรือไม่มีการงดเว้น กรรมบถทั้ง ๗ นี้ ย่อมสำเร็จไม่ได้เลย

มนโกรรม ๓ คือ อนภิขณา โดยสภาวะธรรม ได้แก่ อโลภะ อพยาบาท โดยสภาวะธรรม ได้แก่ อโทสะ สัมมาทิฏฐิ โดยสภาวะธรรม ได้แก่ อโมหะ ที่ประกอบด้วยเจตนา

๒. โดยโกฏฐาสะ คือ โดยส่วนแห่งธรรมต่าง ๆ

กุศลกรรมบถ ๗ คือ กายกรรม ๓ วจีกรรม ๔ เป็นกรรมบถอย่างเดียว ไม่เป็นรากเหง้าของกุศล เหล่าอื่น ส่วนมนโกรรม ๓ อย่าง คืออนภิขณา อพยาบาท และสัมมาทิฏฐิ เป็นทั้งกรรมบถ เป็นทั้งรากเหง้าของกุศลเหล่าอื่น เพราะทั้ง ๓ นี้ ก็คือ อโลภะ อโทสะ อโมหะ ที่เป็นกุศลมูลนั่นเอง

๓. โดยอารมณฺ์ คือ สิ่งที่ใจเข้าไปยึดแล้ว เป็นเหตุให้งดเว้นจากอกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ พระอรรถกถาจารย์ อธิบายว่า อารมณฺ์แห่งอกุศลกรรมบถ ๑๐ นั้นแหละ เป็นอารมณฺ์แห่งกุศลกรรมบถทั้ง ๑๐ ประการ เปรียบเหมือนน้ำที่สามารถทำให้เรือลอยก็ได้ ทำให้จมลงก็ได้

๔. โดยเวทนา คือ ความรู้สึกเป็นสุข เป็นทุกข์ และเฉย ๆ พระอรรถกถาจารย์ อธิบายว่า ในขณะที่ทำกุศล ทุกเวทนา คือความเสียใจ ความไม่สบายใจ ย่อมไม่มี เพราะฉะนั้น ในขณะที่ประพฤติกุศลกรรมบถ จึงมีเพียงเวทนา ๒ คือ สุขเวทนา และอุเบกขาเวทนา

๕. โดยมูล คือ โดยกุศลมูล ๓ อย่าง ได้แก่ อโลภมูล ๑ อโทสมูล ๑ อโมหมูล ๑

กุศลกรรมบถ ๗ คือ กายกรรม ๓ วจีกรรม ๔ ที่บุคคลประพฤติดด้วยปัญญามีมูล ๓ คือ อโลภมูล อโทสมูล อโมหมูล ที่ประพฤติดโดยขาดปัญญามีมูล ๒ คือ อโลภมูล อโทสมูล

อนภิขณาที่ประพฤติดด้วยปัญญา มีมูล ๒ คือ อโทสมูล อโมหมูล ที่ประพฤติดโดยขาดปัญญามีมูลเดียว คือ อโมหมูล

อพยาบาทที่ประพฤติดด้วยปัญญา มีมูล ๒ คือ อโลภมูล อโมหมูล ที่ประพฤติดโดยขาดปัญญามีมูลเดียว คือ อโลภมูล

สัมมาทิฏฐิ มีมูล ๒ คือ อโลภมูล อโทสมูล

อานิสงส์ของกุศลกรรมบถ ๑๐

กุศลกรรมบถ ๑๐ ประการนี้ พระพุทธองค์ตรัสไว้ ในจุนทสูตร ทสกนิบาต อังคุดตรนิกายว่า
ดูก่อนจุนทะ ความสะอาดทางกายมี ๓ ทางวาจามี ๔ ทางใจมี ๓ ดูก่อนจุนทะ ความสะอาดทางกาย ๓
อย่าง มีอะไรบ้าง ดูก่อนจุนทะ บุคคลบางคนในโลกนี้

๑. เป็นผู้ละปาณาติบาต เว้นขาดจากปาณาติบาต วางท่อนไม้ วางค้ำสตรา มีความสะอาดใจ มี
ความเอ็นดู มีความเมตตากรุณาต่อสัตว์ทุกหมู่เหล่า

๒. เป็นผู้ละอทินนาทาน เว้นขาดจากอทินนาทาน ไม่ถือเอาสิ่งที่เป็นของไม่ได้ให้ ด้วยจิตอันเป็น
ขโมย ไม่ว่าจะขโมยนั้นจะอยู่ในบ้านของเขา อยู่ในป่า หรือที่ไหน ๆ ก็ตาม

๓. เป็นผู้ละกาเมสุมิฉฉาจาร เว้นขาดจากกาเมสุมิฉฉาจาร

ดูก่อนจุนทะ ความสะอาดทางวาจา ๔ อย่าง มีอะไรบ้าง ดูก่อนจุนทะ บุคคลบางคนในโลกนี้

๑. เป็นผู้ละมุสาวาท เว้นขาดจากมุสาวาท อยู่ในสภา อยู่ในบริษัท อยู่ในท่ามกลางหมู่ญาติ อยู่ใน
ในท่ามกลางเสนา หรืออยู่ในท่ามกลางราชสำนัก ก็ตาม ถูกเขาอ้างเป็นพยาน ชักถามว่า พ่อชายผู้เจริญ
พอรู้อย่างไร จงเบิกความอย่างนั้น ผู้นั้น เมื่อไม่รู้ ก็บอกว่าไม่รู้ หรือเมื่อรู้ ก็บอกว่ารู้ เมื่อไม่เห็น ก็บอกว่า
ไม่เห็น หรือเมื่อเห็น ก็บอกว่าเห็น จะไม่เป็นผู้กล่าวมุสาวาท ทั้งที่รู้ตัว เพราะเหตุแห่งตน เพราะเหตุแห่ง
ผู้อื่น หรือเพราะเหตุแห่งอามิสสินจ้าง

๒. เป็นผู้ละวาจาส่อเสียด เว้นขาดจากวาจาส่อเสียด ฟังฝ่ายนี้แล้ว ไม่ไปบอกฝ่ายโน้น เพื่อทำลาย
คนฝ่ายนี้ หรือฟังฝ่ายโน้นแล้ว ไม่มาบอกฝ่ายนี้ เพื่อทำลายคนฝ่ายโน้น เป็นผู้สมานคนที่แตกสามัคคี และ
สนับสนุนคนที่สามัคคีกันอยู่ ขึ้นชมยินดีคนที่สามัคคีกัน พุดแต่วาจาที่สร้างความสามัคคี

๓. เป็นผู้ละวาจาหยาบ เว้นขาดจากวาจาหยาบ เป็นผู้พูดแต่วาจาอันไม่มีโทษ เสนาะโสต เป็นที่
รัก ชึ่งใจ เป็นคำพูดของผู้ดี เป็นที่รักและชอบใจของคนทั่วไป

๔. เป็นผู้ละคำเพ้อเจ้อ เว้นขาดจากคำเพ้อเจ้อ เป็นผู้พูดถูกกาลเวลา พุดแต่คำจริง พุดอิงอรรด
พุดอิงวินัย พุดถ้อยคำมีหลักฐาน มีที่อ้าง มีที่สุด ประกอบด้วยประโยชน์ โดยสมควรแก่เวลา

ดูก่อนจุนทะ ความสะอาดทางใจ ๓ อย่าง มีอะไรบ้าง ดูก่อนจุนทะ บุคคลบางคนในโลกนี้

๑. เป็นผู้ไม่มากไปด้วยความเพ่งเล็ง ไม่เพ่งเล็งคิดเอาของผู้อื่น มาเป็นของตนว่า ทำอย่างไรหนอ
ทรัพย์ของผู้อื่นนั้น จะพึงเป็นของเรา

๒. เป็นผู้มิมีใจไม่พยาบาท มีใจไม่คิดประทุษร้ายผู้อื่นว่า ขอสัตว์เหล่านี้จงอย่าจองเวรกัน อย่า
เบียดเบียนกัน อย่ามีความทุกข์ จงมีแต่ความสุข อยู่รอดปลอดภัยเถิด

๓. เป็นผู้มีความเห็นชอบ มีทัศนะอันไม่วิปริตว่า ทานที่ให้แล้วมีผล การเช่นสรวงมีผล การบูชา
มีผล ผลวิบากของกรรมดีและกรรมชั่วมีจริง โลกนี้มีจริง โลกหน้ามีจริง มารดาบิดามีบุญคุณต่อบุตรธิดาจริง
โอปปาติกสัตว์มีจริง สมณพราหมณ์ผู้ประพฤติปฏิบัติชอบ รู้แจ้งประจักษ์ทั้งโลกนี้และโลกหน้าแล้ว สั่งสอน
ผู้อื่นมีจริง

ดูก่อนจุนทะ กุศลกรรมบถมี ๑๐ ประการ ดังนี้แล ดูก่อนจุนทะ บุคคลประกอบด้วยกุศล
กรรมบถ ๑๐ ประการเหล่านี้ ลุกขึ้นจากที่นอน แต่เข้านั่ง จะจับต้องแผ่นดิน โคมัยสดี หย้าอันเขียวขจี
หรือไม่จับต้องก็ตาม จะประนมไหว้พระอาทิตย์หรือไม่ก็ตาม จะลงอาบน้ำเข้าเย็นหรือไม่ก็ตาม จะบูชาไฟ
หรือไม่ก็ตาม ย่อมเป็นผู้สะอาดอย่างแท้จริง ข้อนั้นเป็นเพราะเหตุไร ดูก่อนจุนทะ เพราะกุศลกรรมบถ ๑๐
ประการนี้ เป็นพฤติกรรมอันสะอาดและเป็นเครื่องสร้างพฤติกรรมอันสะอาด ดูก่อนจุนทะ เทวคติ มนุช
ยคติ หรือสุคติอื่นใด บรรดามี ย่อมปรากฏ เพราะเหตุแห่งการประกอบกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการเหล่านี้
แล

สรุปคุณธรรมบถ

เครื่องมือสร้างความดี

จากการที่ได้ศึกษาเรื่องคุณธรรมบถ ๑๐ ประการนี้ ผู้ศึกษาจะเห็นได้ว่า ตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา เครื่องมือที่จะใช้ทำกุศลของมนุษย์ ที่สำคัญที่สุด คือ กาย วาจา และใจ ของตนเอง

กาย งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม อันเกิดขึ้น เพราะหิริและโอตตปปะ
วาจา งดเว้นจากการพูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ ไร้สาระ ไม่รู้จักละเทศะ อันเกิดขึ้นเพราะหิริและโอตตปปะ

ใจ ไม่โลภอยากได้ของใคร ไม่คิดร้ายทำลายใคร มีความเห็นชอบตามทำนองคลองธรรม (สิ่งที่สัตบุรุษมีองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นต้นสอนไว้) เพียงการปฏิบัติอย่างนี้ ก็สามารถสร้างมนุษยสมบัติ สวรรคสมบัติและนิพพานสมบัติให้แก่ตนได้แล้ว ดังคำสอนในสาเลยยกสูตรเป็นต้น

อีกอย่างหนึ่ง กายที่ใช้ทำประโยชน์ให้แก่ส่วนรวม วาจาใช้พูดในทางที่ดี ใจใช้คิดในทางที่ดี ก็สามารถสร้างมนุษยสมบัติ สวรรคสมบัติได้ ดังอุทาหรณ์ต่อไปนี้

กายที่ใช้ทำประโยชน์ อุทาหรณ์ เช่น นายมฆะเป็นตัวอย่าง ท่านเล่าว่า ครั้งตีกดาบรพในหมู่บ้านอจลคาม แคว้นมคธ ชายหนุ่มคนหนึ่งชื่อว่า มฆะ ชอบทำสถานที่ต่าง ๆ ให้เป็นรัษฎสถานสำหรับคนทั่วไป โดยมีความคิดว่า คนทั้งหลายอาศัยพักในสถานที่นี้แล้ว ล้วนมีความสุข และเราเองเมื่อเห็นผู้อื่นมีความสุข ก็มีมีความสุขเช่นเดียวกัน

ครั้งถึงฤดูหนาว เขาได้ก่อไฟเพื่อให้ความอบอุ่นแก่ชาวบ้าน ฤดูร้อนหาน้ำมาให้ผู้ดื่มน้ำ เขาได้สร้างรัษฎสถานเพิ่มขึ้นอีกหลายแห่ง ต่อมามีคนอื่นอีก เห็นว่าการทำอย่างนั้นเป็นความดี จึงมาร่วมด้วย พวกเขาได้สร้างประโยชน์ให้แก่ส่วนรวม กว้างขวางออกไป เช่น สร้างถนน สร้างสะพาน สร้างศาลพักร้อนเป็นต้น

ครั้งนั้น นายบ้าน (ผู้ใหญ่บ้าน หรือกำนัน) เห็นพวกเขาแล้วคิดว่า คนพวกนี้ทำสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แก่เราเลย ถ้าพวกเขาไปหาปลา หาเนื้อ ซื้อสุรามารับประทานและแบ่งให้เราบ้าง น่าจะเกิดประโยชน์ดีกว่า อีกอย่างหนึ่ง ถ้าปล่อยให้คนพวกนี้ทำความดีต่อไป ประชาชนก็จะรักใคร่ เป็นอันตรายต่อตำแหน่งของตน เขาคิดกำจัดคนเหล่านั้น จึงไปยังราชสำนัก กราบทูลว่า ข้าพระองค์เห็นคนกลุ่มหนึ่ง ส่องส่องผู้คนเป็นจำนวนมาก อาจคบคิดกันเป็นกองโจรปล้นราชสมบัติ พระราชา ไม่ทันสอบสวนความจริงรับสั่งว่า จงไปจับตัวพวกมันมาประหารชีวิต โดยให้ช่างเหยียบให้ตาย

เขาดีใจมากที่อุบายกำจัดคนดีของเขาสำเร็จอย่างง่ายตาย จึงนำเจ้าหน้าที่ไปจับตัวคนเหล่านั้นมาพันธนาการแน่นหนา ให้นอนในพระลานหลวง แล้วไล่ช่างให้เหยียบพวกเขา แต่จะบังคับอย่างไร ช่างก็ไม่ยอมเหยียบ พระราชารับสั่งว่า ช่างเห็นคนคงเกิดความกลัว จงไปเอาเสื่อลำแพนมาคลุมพวกมันไว้ก่อน แม้จะทำตามนั้น ช่างก็ไม่กล้าเข้าใกล้อย่างเดิม

พระราชาทอดพระเนตรเห็นเหตุการณ์นั้น ทรงได้พระสติว่า เรื่องนี้น่าจะมีเหตุอะไรสักอย่าง จึงรับสั่งให้นำตัวพวกเขามาเฝ้า แล้วตรัสถามว่า พวกเจ้าอาศัยเราแล้ว ไม่ได้อะไรหรือ จึงคิดทำร้ายเรา

นายมฆะทูลถามว่า ขอเดชะ พระองค์ตรัสถามเรื่องอะไร

เขาว่า พวกเจ้าส่องส่องผู้คนเป็นกองโจร หลบซ่อนอยู่ในป่า

ใครกราบทูลอย่างนั้น พระเจ้าข้า

นายบ้าน เขาบอก

ขอเดชะพวกข้าพระองค์ไม่ได้เป็นโจร พวกข้าพระองค์แคว้นทางไปสู่สวรรค์ ด้วยการสร้าง รมณียสถาน สร้างถนน สร้างสะพาน สร้างศาลาพักร้อน เป็นต้น แต่นายบ้านพยายามชักนำพวกข้าพระองค์ในทางอกุศล พวกข้าพระองค์ไม่ยอมทำตาม เขาโกรธ จึงได้กราบทูลอย่างนั้นเพื่อต้องการกำจัดพวกข้าพระองค์ พระเจ้าข้า

พระราชาทรงสดับความจริงแล้ว ทรงถึงความโสมนัส ตรัสว่า พ่อทั้งหลาย ฉันทขอโทษด้วย ช่างเป็นสัตว์ดิรัจฉานยังรู้จักความดีของพวกเจ้า เราเป็นมนุษย์เสียอีกยังไม่รู้เลย ได้ทรงมอบหมู่บ้านนั้นให้พวกเขาปกครอง และช่างเชื่อนั่นให้เป็นพาหนะ

นายมฆะได้เห็นผลของความดีในปัจจุบัน ดีใจมากจึงชักชวนพรรคพวกให้ทำความดียิ่ง ๆ ขึ้นไป เขาได้บำเพ็ญวัตรบท ๗ ประการ คือ

๑. บำรุงบิดามารดา
๒. ประพฤติอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่
๓. พุดคำสัตย์
๔. ไม่พุดคำหยาบ
๕. ไม่พุดส่อเสียด
๖. กำจัดความตระหนี่
๗. ไม่โกรธ

ในเวลาสิ้นชีวิตได้ไปเกิดเป็นท้าวสักกะเทวราชในภพดาวดึงส์ แม้สหายของเขาก็ไปเกิดในที่นั้นเหมือนกัน นี่คือ กาย สร้างสวรรค์สมบัติให้แก่ตน

วาจา หรือปาก ก็สามารถสร้างสวรรค์สมบัติได้ มีสุนัขตัวหนึ่ง เป็นอุทาหรณ์ พระอรรถกถาจารย์เล่าไว้ในอรรถกถาธรรมบทว่า มีสุนัขแสนรู้ตัวหนึ่ง ของนายโคบาล ผู้เป็นอุปัชฌาย์ของพระปัจเจกพุทธเจ้า เวลาที่มันยังเล็กอยู่ พระปัจเจกพุทธเจ้า เมื่อฉันอาหารเอาข้าวสุกปั้นเป็นก้อนให้ก้อนหนึ่งทุกครั้ง มันมีความสนิทสนม และจงรักภักดีต่อพระปัจเจกพุทธเจ้ามาก

นายโคบาล ไปยังบรรณศาลาของพระปัจเจกพุทธเจ้าทุกวัน ๆ ละ ๒ ครั้ง คือ ก่อนเที่ยง ไปกราบเรียนเวลาภัตตาหาร เวลาหลังเที่ยงเอาน้ำปานะไปถวาย สุนัขนั้นตามนายไปด้วยทุกวัน และทุกครั้งขณะเดินไปตามทางมีพุ่มไม้ กอไม้ตรงไหนที่น่าสงสัยว่าจะมีสัตว์ร้าย เขาเอาไม้ฟาด และส่งเสียงไล่ สุนัขนั้นกำหนดจดจำอาการนั้นได้อย่างแม่นยำ

วันหนึ่งนายของมันเรียนกับพระปัจเจกพุทธเจ้าว่า ถ้าวันไหนกระผมไม่ว่าง จะส่งเจ้าตัวนี้มาเพื่อเรียนเวลาภัตตาหารให้ทราบ ขอพระผู้เป็นเจ้าได้โปรดไปตามเวลาที่เจ้าตัวนี้ส่งสัญญาณ แล้วเขาก็ทำตามนั้น

เมื่อได้เวลาภัตตาหาร นายของมันส่งสัญญาณให้รู้เพียงครั้งเดียวเท่านั้น มันรีบวิ่งมุ่งหน้าไปยังบรรณศาลา ครั้นไปถึงแล้ว ส่งเสียงเห่า ๓ ครั้ง เพื่อให้พระปัจเจกพุทธเจ้าทราบ แล้วไปนอนคอยอยู่ที่แห่งหนึ่ง เมื่อพระปัจเจกพุทธเจ้า กำหนดเวลาที่เหมาะสมแล้ว จึงออกจากบรรณศาลา สุนัขวิ่งนำหน้าไปยังบ้านของนาย ครั้นถึงสถานที่ที่นายเคจรแวงภัยแต่สัตว์ร้าย เอาไม้ฟาดพุ่มไม้ส่งเสียงไล่ มันก็ส่งเสียงเห่าเพื่อขับไล่สัตว์ร้าย ได้ทำอย่างนี้ทุกวัน

สุนัขนั้นใช้ปากของตนให้เป็นกุศล ช่วยบอกเวลาภัตตาหาร และคุ้มครองป้องกันภัยแก่พระปัจเจกพุทธเจ้าด้วยการส่งเสียงเห่า ด้วยความซื่อสัตย์ และจงรักภักดีต่อผู้มีศีลธรรม ครั้นสิ้นชีวิตได้ไปเกิดเป็นเทพบุตรผู้มีศักดิ์ใหญ่ ในดาวดึงส์เทวโลก นามว่า โฆสกเทพบุตร นี่คือ วาจา หรือปาก สร้างสวรรค์สมบัติให้แก่ตนได้ดังนี้แล

ใจ หรือความคิด ก็สามารถสร้างสวรรค์สมบัติได้ พึงเห็นมาณพคนหนึ่งเป็นอุทาหรณ์ พระอรธก
กถาจารย์เล่าไว้ในอรรถกถาธรรมบทว่า มีเด็กหนุ่มคนหนึ่ง

ชื่อมัญญกณทลี เป็นบุตรของพราหมณ์ยอดตระหนี่ เมื่อเขามีอายุ ๑๖ ปี ได้ป่วยเป็นโรคผอม
เหลือง พราหมณ์ผู้บิดาไปเก็บรากไม้ ใบไม้ เปลือกไม้ ตามคำบอกเล่าของชาวบ้านมาต้มยาให้รับประทาน
โรคของเขากำเริบมากขึ้นทุกที ญาติมิตรทราบข่าวต่างพากันมาเยี่ยม พราหมณ์กลัวคนจะเห็นทรัพย์สมบัติ
จึงนำบุตรชายออกมานอนที่นอกชาน

ครั้งนั้น พระศาสดาทรงเข้ามาหาภุมมาสมาบัติเพื่อตรวจดูสัตว์โลก เด็กหนุ่มนั้นได้ปรากฏในชายแห่ง
พระญาณของพระองค์ จึงได้เสด็จไปโปรด โดยเสด็จพระดำเนินผ่านหน้าบ้าน เขาเห็นพระศาสดาเกิด
ศรัทธาเลื่อมใส แต่ไม่มีอะไรจะทำบุญ หรือแม้แต่จะยกมือทั้งสองขึ้นถวายบังคมก็ไม่สามารถจะทำได้ เพราะ
ขณะนั้นเขาเหลือเพียงแต่ความรู้สึกในใจเท่านั้น จึงได้ทำใจให้เลื่อมใสในพระศาสดาด้วยความเคารพนับถือ
บูชา प्रารณจะทำบุญ เมื่อพระศาสดาเสด็จผ่านไปไม่นาน เขาก็สิ้นชีวิตลง แล้วได้ไปเกิดเป็นเทพบุตร
ในดาวดึงส์เทวโลก นี้คือ ใจ สร้างสวรรค์สมบัติให้แก่ตน

ภายหลังพระศาสดาทรงปรารภถึงเทพบุตรนั้น แสดงธรรมแก่มหาชนว่า การทำกรรมอันเป็นกุศล
หรืออกุศลก็ตาม ใจเป็นหัวหน้า ใจเป็นใหญ่ในการทำกรรมนั้น ๆ และกรรมที่ได้ทำไว้แล้วย่อมติดตามผู้ทำ
ไปทุกหนทุกแห่ง เหมือนกับเงาตามตัว ใจ คือ ความคิดแม้เพียงแต่คิดเท่านั้น หากคิดในทางที่ดี ก็
สามารถสร้างสวรรค์สมบัติได้ เหมือนกับเด็กหนุ่ม ชื่อมัญญกณทลีนีแล

พฤติกรรมที่เป็นบุญ ๔ อย่าง

ผู้ซึ่งงดเว้นจากกายกรรมอันเป็นอกุศล ๓ อย่าง วจีกรรมอันเป็นอกุศล ๔ อย่าง มโนกรรมอัน
เป็นอกุศล ๓ อย่างเท่านั้น จึงจัดว่าเป็นผู้ทำกุศลส่งผลให้ไปเกิดในสุคติก็หาไม่ แม้ผู้ที่ชักชวน ยินดี และ
พูดสรรเสริญ บุคคลอื่นในการประพฤติกุศลกรรมเหล่านั้น ก็จัดเป็นกุศลกรรมนำไปสู่สุคติได้ทั้งสิ้น

ดังนั้น ตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา จึงสรุปพฤติกรรมที่จัดเป็นกุศลได้ ๔ อย่าง
คือ

๑. การทำ การพูด การคิด สิ่งเป็นกุศลด้วยตนเอง
๒. การชักชวนผู้อื่น ให้ทำ ให้พูด ให้คิด สิ่งที่เป็นกุศล
๓. การยินดีกับบุคคลผู้ทำ ผู้พูด ผู้คิดสิ่งที่เป็นกุศล
๔. การยกย่องสรรเสริญ ให้กำลังใจ ให้การสนับสนุนบุคคลผู้ทำ ผู้พูด ผู้คิดสิ่งที่เป็นกุศล

สมจริงดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ ในกรรมปถวรรคองค์ตตรนิกาย ซึ่งขอยกมากล่าวแต่
ใจความโดยย่อว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมได้ขึ้นสวรรค์ เหมือน
มีคนอุ้มไปวางไว้ ธรรม ๔ ประการคือ ๑. เป็นผู้ทำเอง พูดเอง คิดเอง ๒. เป็นผู้ชักชวนผู้อื่นให้ทำ ให้
พูด ให้คิด ๓. เป็นผู้ยินดีกับบุคคลผู้ทำ ผู้พูด ผู้คิด ๔. เป็นผู้สรรเสริญ การงดเว้นและผู้งดเว้นจาก
ปาณาติบาต อทินนาทาน กาเมสุมิฉฉาจาร มุสาวาท ปิสุณวาจา ฝรุสวาจา สัมผัสปลาปะ อภิฉมา
พยาบาท มิฉฉาปฏิฆฐิ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ย่อมได้ขึ้นสวรรค์
เหมือนมีคนอุ้มไปวางไว้

คนดียิ่งกว่าคนดี

อนึ่ง บุคคลผู้ทำ ผู้พูด ผู้คิด กายกรรม วจีกรรม มโนกรรม อันเป็นกุศล ๑๐ ประการนี้ แต่
ลำพังตนเอง องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสสอนว่า เป็นคนดี (ธรรมดา) ส่วนบุคคลใด ตนเองก็
ประพฤติกุศลกรรม ๑๐ ประการนี้ และยังชักชวน ยินดี หรือพูดสรรเสริญบุคคลอื่นในการประพฤติกุศล
กรรม ๑๐ ประการนี้ด้วย บุคคลนั้นจัดว่าเป็นคนดียิ่งกว่าคนดี ตามพระพุทธพจน์ที่ตรัสไว้ในทสกกรรมสูตรว่า

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้งดเว้นจากปาณาติบาต อทินนาทาน
กาเมสุมิฉาจาร มุสาวาท ปิสุณวาจา ฆรูสวาจา สัมผัสปลลาปะ อภิชฌา พยาบาท มิจฉาทิฎฐิ ดูก่อน
ภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้เราเรียกว่า เป็นคนดี

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ส่วนบุคคลบางคนในโลกนี้ ตนเองงดเว้นจากปาณาติบาต อทินนาทาน
กาเมสุมิฉาจาร มุสาวาท ปิสุณวาจา ฆรูสวาจา สัมผัสปลลาปะ อภิชฌา พยาบาท มิจฉาทิฎฐิ แล้วยัง
ชักชวนบุคคลอื่นให้งดเว้นจากอกุศลกรรมเหล่านั้น ยินดีกับบุคคลผู้งดเว้น จากอกุศลกรรมเหล่านั้น หรือ พุด
สรรเสริญบุคคลผู้งดเว้นจากอกุศลกรรมเหล่านั้น อีกด้วย ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้เราเรียกว่า เป็นคนดี
ยิ่งกว่าคนดี

